

Голас Радзімы

№ 46 (2188)
15 лістапада 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Мінск. 7 лістапада 1990 года. Святкаванне 73-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Па гэтых двух эдымаках, зробленых на адной і той жа плошчы імя Леніна — плошчы дзяржаўных і ўсенародных урачыстасцей, можна меркаваць, як яно праходзіла ў сталіцы.
Горкае гэта было свята. І не таму, што не было паказнага адзінства, траскучых рапартаў працоўных перамог, пустых лозунгаў. Чым бліжэй была гадавіна Кастрычніка, тым усё больш выразным становіўся раскол у нашым грамадстве: адзначаць яе ці не адзначаць? А калі адзначаць, то як! Як дзень урачыстасцей ці дзень жалобы! Многія грамадскія арганізацыі і іх лідэры аб'явілі Вялікі Кастрычнік насіллею над гісторыяй, нацыянальнай трагедыяй. Для большасці ж людзей, асабліва старэйшага пакалення, Кастрычнік — гэта аб'ектыўны крок да ўвасаблення чалавечай надзеі на сацыяльную справядлівасць, на годнае жыццё без эксплуатацыі і войнаў.
Страсці настолькі накаліліся, што да сваіх суграмадзян вымушаны быў звярнуцца Патрыярх Маскоўскі і Усяе Русі Алексій II. Ён заявіў, што 1917 год — не лішняя старонка ў гісторыі Расіі. Не лішняя і не бессэнсавая, хаця і горкая старонка — і заклікаў усіх, каб дзень 7 лістапада стаў не днём урачыстасцей і днём праклёнаў, а днём роздуму.

На жаль, не ўсе прыслухаліся да яго мудрых слоў. Па гарадах краіны пракаціліся хвалі процістаяння і лужага экстрэмізму. Не абмінулі гэтыя хвалі і Беларусь. У афіцыйнай справядчасці аб святкаванні ў Мінску ёсць некалькі радкоў пра антыкамуністычны мітынг, арганізаваны Беларускай народным фронтам «Адраджэньне». Ён выклікаў неадназначную рэакцыю ў грамадстве.
У сувязі з гэтым Бюро ЦК Кампартыі Беларусі выступіла з Заявай, у якой патрабавала ад урада даць прынцыповую адказку тым, хто «сваімі дзеяннямі і бездзяяннямі садзейнічаў гэтай анты-саветскай акцыі».
Радасць гадоўнага дзяржаўнага свята нашай краіны, гаворыцца ў Заяве, была адморожана імкненнем пэўных сіл стварыць у рэспубліцы псіхалагічную атмасферу нецярпнасці, канфронтацыі, сацыяльнай напружанасці. Альтэрнатыўныя мітынгі і дэманстрацыі, арганізаваныя апазіцыйнымі КПСС сіламі, характарызаваліся антыграмадскімі паводзінамі асобных маніфэстантаў. Гучалі заклікі да звяржэння існуючага ладу, насільнага адхілення ад палітычнага жыцця КПСС і КПБ, да грамадскага непадпарадкавання. Паўрае гэта было свята. Яно, на жаль, не стала днём роздуму. Можа ён настане пасля свята!.

Фота Ю. ЗАХАРАВА.

РАДЫЯЦЫЯ

ШТО БЫЛО ДА ЧАРНОБЫЛЯ?

Сёння мы расплачваемся не толькі за Чарнобыль, але і пажынаем жажлівы плён безадказных адносін пры выпрабаванні атамнай зброі, якія праводзіліся на савецкіх, амерыканскіх і іншых палігонах у 50—60-я гады. Як сведчыць кніга «Глобальныя выпадзенні цэзію-137 і чалавек», выдадзеная яшчэ ў 1974 годзе, але засакрэчаная і недаступная масаваму чытачу, узровень радыяцыі, у якім мы жывём цяпер, існуе, як мінімум, чвэрць стагоддзя. Утварыўся ён у выніку выпрабаванняў атамнай зброі. Прадуктам распшчэплення атама падаць не было куды, як на зямлю.

Цэзію-137, які ўтварыўся ад выпрабаванняў атамных бомбаў у 1963 годзе, і цяпер дыркулое ў стратасферы і выпадае на Зямлю. Прычым 75 працэнтаў — у нашым, Паўночным паўшар'і.

ЗВАРОТ ПІСЬМЕННІКАУ

РАТАВАЦЬ НАЦЫЯНАЛЬНУЮ КУЛЬТУРУ

Вялікая група беларускіх пісьменнікаў звярнулася да Старшыні Вярхоўнага Савета Беларускай ССР М. Дземянца, да народных дэпутатаў Беларускай ССР з заклікам ратаваць нацыянальную культуру.

Цяпер на развіццё культуры ў рэспубліцы адпускаецца да васьмі дзесятых працэнта бюджэту, што ўдвая менш агульнасаюзнага мізэрнага паказчыка, гаворыцца ў Звароце. У абставінах вольнага рынку, у які мы ўступаем, тыя два-тры працэнта бюджэтна-фінансавай гарантыі, якую мяркуецца даць, — гэта тыя ж самыя сённяшнія 0,8 працэнта, калі нацыянальная культура можа толькі дыхаць, але не развівацца. Пра гэта сведчыць катастрофічнае становішча, у якім апынуліся беларускамоўныя часопісы, газеты, выдавецтвы.

Пісьменнікі патрабуюць неадкладна прыняць «Закон аб культуры». На гістарычным пераломе нашага жыцця, на шляху шматнакутнага адраджэння нацыі не марудзьце, не дапускайце далейшага паглыблення духоўнага Чарнобыля, заклікае Зварот. Эканоміка, дабрабыт без культурнага ўзнаўлення немагчымыя.

ПАМЯЦЬ

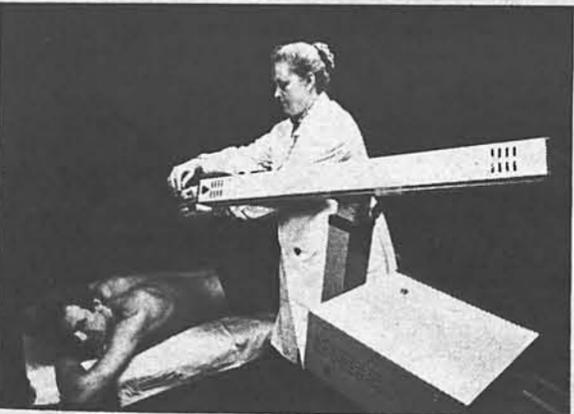
ДЗЕНЬ ПАЛІТЗНЯВОЛЕННЫХ

30 кастрычніка ў СССР быў День палітзняволеных. Гэта дата шырока адзначалася і ў нашай рэспубліцы.

Увечары, пасля шасці гадзін, каля будынка КДБ БССР сабраліся мінчане і госці сталіцы. Яны ўдзельнічалі ў мітыngu, які быў прысвечаны памяці ахвяр рэпрэсій 30—50-х гадоў. На сцягах — жалобныя стужкі. Выступаўшыя выказваліся за дэмілітарызацыю Беларусі, гаварылі аб іншых праблемах.

Адбылася дыскусія ўдзельнікаў мітыngu з супрацоўнікамі КДБ БССР. Абмяркоўваліся самыя разнастайныя пытанні.

РАШАЮЧЫ САЦЫЯЛЬНЫЯ ПРАБЛЕМЫ

Прафілакторый «Пралеска» — адно з любімых месцаў адпачынку і лячэння рабочых і служачых аб'яднання «Ваўкавыцкіх цементнашчыфер». Здраўніца мае добра абсталяваныя фізіятэрапеўтычныя кабінеты, залу лячэбнай фізкультуры, устаноўку лазернай тэрапіі, укамплектавана кваліфікаванымі медыцынскімі кадрамі.

Сіламі прадпрыемства вядзецца будаўніцтва яшчэ аднаго корпуса прафілакторыя, дзе размесцяцца спартыўная зала і басейн.

НА ЗДЫМКАХ: прафілакторый «Пралеска»; галоўны ўрач прафілакторыя Алена СЕРГІЕНКА праводзіць курс лячэння з дапамогай лазернай устаноўкі.

ТРЫВОЖНАЯ СТАТЫСТЫКА

ЗЛАЧЫННАСЦЬ ПАВЯЛІЧВАЕЦЦА

Судамі рэспублікі абагулены даныя першага паўгоддзя 1990 года. Яны маласудышальныя. За гэты час за ўсе віды злачынстваў асуджана 14 290 чалавек (аналагічны перыяд 89-га — 11 065). Да выключнай меры пакарання прыгаворана 13 (1989-ты — 1), да пазбаўлення волі — 4 473, ці 31 працэнт (3 370), да папраўчых работ — 3 943, асуджана ўмоўна — 1 104.

Больш за ўсё адпраўлена за краты мінчан, жыхароў Брэсцкай, Гомельскай і Віцебскай абласцей. У цэлым колькасць судзімасцей узрасла на 29 працэнтаў. Пры гэтым за ўсе віды крадзяжоў дзяржаўнай і грамадскай маёмасці яна павялічылася ў 1,3 раза, злачынствы супраць прыватнай уласнасці ў 1,4 раза, згвалтаванні ў 1,3, спекуляцыя ў 1,4, за злачынствы супраць работнікаў міліцыі ў 2,8 раза.

За супраціўленне работнікам міліцыі ў першым паўгоддзі 1990 года асуджана 160 чалавек (да пазбаўлення волі — 38) — у два разы больш, чым за аналагічны перыяд мінулага года.

«Яшчэ пяць гадоў назад мы спадзяваліся абмежавацца карэннымі зменамі асобных бакоў грамадскага ладу, не пераўтвараючы сістэму ў цэлым. Сёння ўсе — і «нізы», і «верхі» — бачаць, што сацыялізм у яго сталініскай і несталініскай інтэрпрэтацыі поўнаасцю дыскрэдытаваны. Старое грамадства аказалася нежыццязольным. У яго няма перспектывы, і таму яно патрабуе замены.

Сёння трэба сумленна і шчыра сказаць, што і эканамічны, і сацыяльны прагрэс больш прыкметны ў грамадствах заходняга тыпу. Шэраг сацыялістычных ідэй і прыцыпаў, сфармуляваных мысліцелямі і тэарэтыкамі мінулага, увасоблены там у жыццё пайней і паслядоўней, чым у нас. На Захадзе таксама існуе дзяржаўная і калектыўная ўласнасць, прычым удзельная вага апошняй паступова расце. Прымяняецца там і планаванне, грамадзяне надзейна забяспечаны ў сацыяльных адносінах, ды і крызісы як быццам сталі здабыткам гісторыі.

З гэтага можна зрабіць вывад: трэба не адкідаць сацыялістычныя ідэі і ідэалы, а прызнаць, што чалавечтва іх рэалізуе, але не заўсёды ўдала. У СССР і ўсходнееўрапейскіх краінах гэта быў тупіковы варыянт: лічачы, што будзем сацыялізм, мы на самай справе вярнуліся да пайфеадальных форм. Не трэба думаць, быццам сацыялізм можа ўзнікнуць толькі ў выніку рэвалюцыі. Рух да яго можа абывацца і эвалюцыйным шляхам, прыклад чаго падаюць некаторыя заходнія краіны».

(А. БАГАМОЛАЎ,
дырэктар Інстытута эканомікі
сусветнай сацыялістычнай
сістэмы АН СССР).

УРАЧЫСТАСЦІ

ШКОЛЕ — 120 ГАДОУ

У Стрэшынскай сярэдняй школе завяршыўся святочны тыдзень, прысвечаны 120-гадоваму юбілею.

Яшчэ ў 1870 годзе ў Стрэшыне па распараджэнню магілёўскага губернатара было адкрыта народнае вучылішча з трохгадовым тэрмінам навучання. Тады воласцю ў мясцовых жыхароў былі куплены дзве прасторныя хаты. Адна з іх, у якой размяшчаліся класы, стаіць і сёння, а другая, дзе жыву першы настаўнік, на жаль, не захавалася. У 1913 годзе на сродкі Рагачоўскага зямства было пабудавана новае памяшканне. Вучылішча ператворана ў двухкласнае, з шасцігадовым тэрмінам навучання.

Зараз Стрэшынская СШ займае прыгожы трохпавярховы будынак.

ДЗЯРЖАВА І РЭЛІГІЯ

ХРАМ У КОБРЫНЕ

Зноў загучалі званы сабора Аляксандра Неўскага ў Кобрыне. Пабудаваны ў шасцідзсятых гады мінулага стагоддзя на месцы брацкай магілы рускіх воінаў, якія загінулі ў вайне 1812 года, храм стаў помнікам долбесці і славы.

Сабор напятаў лёс многіх тысяч праваслаўных цэркваў краіны. У пачатку шасцідзсятых XX стагоддзя ён быў закрыты і перададзены ўладам пад філіял дзяржаўнага архіва Брэсцкай вобласці. А калі храм нарэшце вярнулі законным гаспадарам, тыя яго рэканструявалі.

Толькі за апошнія два з паловай гады на Брэсцкіне адкрыта 67 праваслаўных цэркваў, 12 рымска-каталіцкіх касцёлаў, дадзены дазвол на будаўніцтва і рэканструкцыю 25 малітоўных дамоў евангельскіх хрысціян-баптыстаў, пяцідзсятнікаў і адвентыстаў 7-га дня.

«МІНСКІ КІРМАШ-90»

АДРАДЗІЦЬ БЫЛУЮ СЛАВУ

У Беларускай сталіцы прайшоў «Мінскі кірмаш-90». Удзел у ім прынялі каля 600 гандлёвых арганізацый і прадпрыемстваў, больш 60 з іх — замежныя. Вялікую зацікаўленасць у гэтым мерапрыемстве праявілі фірмы Балгарыі, В'етнама, Егіпта, Польшчы, Італіі. На кірмашы ў выставачным комплексе Гандлёва-прамысловай палаты БССР былі шырока прадстаўлены тавары штодзённага попыту, сельскагаспадарчая прадукцыя, адзенне і іншае.

Такога буйнога кірмашу ў Мінску яшчэ не было. На яго ўскладваліся вялікія надзеі. Прычым, кожная фірма ці арганізацыя праследвала свае мэты. У адным выпадку скарыстоўвалася магчымасць прадаць даражэй ці толькі за валюту дэфіцытны тавар, у другім — наладзіць бартэрныя здзелкі, у трэцім — зключыць пагадненне на стварэнне сумесных прадпрыемстваў. Апошняе для нашага рынку асабліва важна. Першыя вопыты, напрыклад, фірмы «Белаграпол», у якую ўваходзяць з польскага боку «Агронас» з Гданьскага ваяводства і з беларускага — магілёўская гаспадарка «Садружнасць», паказваюць, што агульнымі намаганнямі можна з поспехам змагацца з дэфіцытам. Сёння «Белаграпол» амаль поўнаасцю забяспечыў насельніцтва рэспублікі ранняй бульбай, насеннем кветак, травы, агародніны. Ці не таму тут, на кірмашы, сваю прадукцыю сумесная фірма прадала ў Казахстан, Сібір...

Дзелавыя людзі поўнаасцю скарысталі гэтыя восеніскія дні ў Мінску. Аб'ём камерцыйных аперацый склаў 500 мільёнаў рублёў. Гэтая лічба не канчатковая, бо заключэнне здзелак працягваецца і па сёння.

У той жа час нельга не спыніцца і вось на чым. Кірмаш не задаволіў многіх мінчан. Па задуме, па рэкламе і публікацыях у друку ўсе экспанаты жыхары горада маглі купіць. Гэта не адпавядала рэальнасці. Так, нейкія рэчы прадаваліся. Пыласосы, электрамісеры яшчэ можна было набыць, хаця каштавалі яны ў 2—3 разы даражэй звычайнага. Але хто мог купіць прычэп да легкавога аўтамабіля за 12 тысяч долараў?..

Не спраўдзіліся надзеі пакупнікоў і на набыццё абутку, адзення. Усяго некалькі латкоў універмагаў «Беларусь» і ГУМ выехалі на кірмаш з даволі бедным асартымантам, у асноўным з вырабамі кааператараў.

Затое аграфіры зрабілі самае прыемнае ўражанне: яблыкі і грушы, рэпчатая і зялёная цыбуля, бульба, памідоры, морква і іншая гародніна, павідла, сок і нават шампіньёны — усё гэта прыцягвала пакупнікоў да апэратыўна разгорнутых, святочна аформленых прылаўкаў. Цэны былі часцей дагаворныя, але зусім умераныя. Так што канкурэнцыйна знакамітаму беларускаму рынку на Камароўцы павільнёны і ларкі ў гэты дзень склалі.

Многія прадпрыемствы скарысталі кірмаш для наладжвання прамых сувязей. Нярэдка здзелкі, якія цяпер прынята называць бартэрнымі, былі даволі вузкімі, прыносілі ці, дакладней сказаць, прыносяць карысць аднаму прадпрыемству. Скажам, за халадзільнікі, тэлевізары, трактары і іншыя тавары замежнай фірма будзе пастаўляць пэўнаму заводу цэмент для будаўніцтва дач работнікаў прадпрыемства.

Усяго тры дні доўжыўся кірмаш. Прэзідэнт гарадскога Саюза малых прадпрыемстваў, кааператываў і прадпрыемстваў, старшыня пастаяннай камісіі Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў В. Карагін сказаў: «Калісьці Мінск стаяў на бойкім перакр'яжванні гандлёвых шляхоў. І цяпер мы хацелі б адрадіць былую камерцыйную славу».

Што ж, калі меркаваць па задуме — арганізоўваць кірмашы ўвосені і вясной — добрая справа будзе адраджана, прынясе плён.

НА ЗДЫМКУ: ля экспазіцыі польскага прадпрыемства знешняга гандлю «Універсал».

РЭХА ЧАРНОБЫЛЯ

АДРЭАГАВАЎ УВЕСЬ НАВАКОЛЬНЫ СВЕТА

Нядаўна адбылася I Міжнародная канферэнцыя «Біялагічныя і радыёэкалагічныя аспекты вынікаў аварыі на Чарнобыльскай атамнай станцыі». Яна была арганізавана па ініцыятыве Акадэміі навук СССР, Міністэрства атамнай энергетыкі і прамысловасці СССР, навукова-вытворчага аб'яднання «Прыпяць». На працягу сямі дзён вучоныя з 22 краін свету, сабраўшыся непадалёку ад станцыі, у вахтовым пасёлку эксплуатацыйнікаў ЧАЭС Зялёны Мыс, абмяркоўвалі вынікі пазнавання і намячалі найважнейшыя задачы.

Раней у прэсе паведамлялася, што ў непасрэднай блізкасці да АЭС відавочныя факты біялагічных вынікаў радыяактыўнага забруджвання: ёсць парушэнні ў развіццях раслін, адбылася стымуляцыя росту, адзначаецца гігантызм раслін. Так, хвоя сасны на асобных дрэвах па масе ў 3-10 разоў перавышае нармальную, ліст дубу вырастае памерамі ў паўліста лопуха, акацыя мае ліставыя пласцінкі памерам з курчавыя яйка. Справа ў тым, што высокі ўзровень радыяцыі пазбаўляе раслінную клетку магчымасці кантраляваць працэс дзялення, ён своечасова не спыняецца, у выніку і атрымліваецца гігант. Узнікаюць і іншыя марфалагічныя змены — дзяленне на мноства долей кропкі росту (адсюль своеасабліва кучараваць, «ведзьміны мётлы», ніцыя пабегі, махровыя расліны і г. д.).

Усё гэта было вядома ўжо тады, неўзабаве пасля катастрофы. А цяпер вучоныя больш цікавілі новыя даныя і нават не столькі асобныя факты, колькі працэсы, што адбываюцца ў прыродзе, хаця і без новых фактаў не абыходзілася. Напрыклад, высветлілася, што за два кіламетры ад станцыі многа выроўлітых раслін, далей іх колькасць змяншаецца.

Пасля аварыі на Урале, у Кыштыме, многае было вядома вучоным, аднак з-за бяздумнай засакрчанасці той вопыт экалагаў у Чарнобылі не быў выкарыстаны. Дарэчы, пра ігру ў сакрэтнасць. У той час, калі адразу ж пасля аварыі ў Чарнобылі нашы спецыялісты распрацоўвалі рэгламент захавання пісьмовых матэрыялаў па забруджванню прыроды ў асобных сейфах, амерыканцы ўжо на працягу года да таго рэгулярна фатаграфавалі станцыю са

спадарожніка, з вышыні 500 кіламетраў, фатаграфавалі яе 22 красавіка, гэта значыць напярэдадні катастрофы, і адразу пасля яе. На крайняй меры 6 мая 1986 года амерыканцы ўжо мелі карціну мёртвага «рыжага лесу» і ведалі ўзроўні радыяцыі ў горадзе Прыпяці ў час эвакуацыі адтуль насельніцтва. Аб гэтым нам на канферэнцыі паведаміў прафесар Каліфарнійскага ўніверсітэта кіраўнік дэлегацыі ЗША Марвін Голдман.

Чарнобыльская катастрофа адрозніваецца ад тых, якія адбываліся ў свеце, мае сваю спецыфіку, тут усё іншае — сезон года, састаў радыёнуклідаў, дынаміка доз, што паглыналіся, глебавыя і раслінныя ўмовы... Ніякім чынам нельга яе параўнаць і з атамным выбухам у Хірасіме. Там было вострае апраменьванне, тут — працяглае хронічнае ўздзеянне малых доз. Радыяцыйная сітуацыя ў нас больш складаная.

Радыёбіялагічная навука на сённяшні дзень яшчэ не гатова адказаць на пытанні аб выніках уздзеяння малых доз. Але ўжо ёсць даныя, што пры малых дозах хранічнага апраменьвання не ўключаюцца многія аднаўленчыя механізмы ў клетках арганізма і вынікі могуць быць адчувальнымі.

Словам, на сённяшні дзень, калі ўжо накіпіла нямаля фактаў, у тым ліку і супярэчлівых, па ўздзеянню радыяцыі на жывыя істоты, трэба было сумеснымі намаганнямі і вопытам абмеркаваць іх.

Асноўная навуковая праблема, якая праходзіла цераз работу ўсіх шасці секцый — залежнасць эфекту, што працяўляецца на жывёл і раслінах ад дозы, атрыманай імі пры малых — хранічных уздзеяннях радыяцыі і працяглым па часе знаходжанні на забруджанай тэрыторыі.

У цэнтры ўвагі работы секцыі радыёэкалогіі раслін былі лясы. У час аварыі на Чарнобыльскай АЭС менавіта лясныя масівы падвергліся найбольшаму радыяактыўнаму забруджванню. На самай справе аказалася, што толькі тая зона Іх, якая звернута да рэактара. Цяпер высветлілася: на мяжы з зонай поўнай гібелі сасны, гэта значыць вядомым рыжым лесам, ідзе ўзнаўленне раслінных суполак, прычым ліставыя пароды аказаліся больш ус-

тойлівымі, чым хвойныя. Там, дзе сасна загінула ад радыяцыі, у кронах ліставых дрэў назіраліся толькі марфалагічныя змяненні. Смяртэльныя дозы для ліставых парод аказаліся ў 10 разоў вышэйшымі, чым для хвойных. Цікава, што радыяцыя — там, дзе лясы ў бліжэйшай зоне да АЭС не загінулі, — садзейнічала ў некаторых выпадках павелічэнню працягласці жыцця хвой з трох гадоў (як звычайна) да 5—6. У 1987 годзе ў сасны і елкі пачаліся актыўныя ўзнаўленчыя працэсы.

Вучоныя абмеркавалі і тое, як уздзеянне радыяцыі на рыб. Адразу ж пасля аварыі на ЧАЭС моцна забруджанымі аказаліся мірныя рыбы — лешч, плотка, карась, лінь і іншыя. Але ўжо ў 1987 годзе ў драпежных рыб (шчупак, акунь, судак), якія харчаваліся гэтымі забруджанымі мірнымі рыбамі, утрыманне цэзію-137 у мышцах аказалася ў 10 разоў большым, чым у мірных. За гады, што прайшлі пасля аварыі, адхіленні ад нармальнага функцыянавання асобных органаў рыб назіраліся толькі ў закрытых вадаёмах у межах 30-кіламетровай зоны ад рэактара.

Чытачы, відаць, ужо ведаюць, што чым ніжэйшы ўзровень складанасці арганізацыі і будовы жывёлны, тым вышэйшая яго ўстойлівасць да радыяцыі. У вадаёмах ахаладжальнікаў ЧАЭС, той, што непасрэдна на станцыі, за два месяцы да аварыі ў спецыяльныя садкі былі пасаджаныя цэпалюбовыя рыбы — таўсталобікі. Калі адбылася аварыя, было не да іх, пра гэтых рыб забыліся, успомнілі толькі праз год. Харчаваліся гэтыя рыбы, як гаворыцца, чым бог пашле. У асноўным водарасцямі. Так і выжылі. І што аказалася: нягледзячы на вельмі высокую дозу радыяцыі, небяспечных адхіленняў у гэтых рыб не выяўлена, больш таго, нават выхад ікры і выжывальнасць маладняку ад моцна апраменьненых таўсталобікаў аказаліся на 20-30 працэнтаў большымі, чым ад рыб з чыстых сажалак па-за зонай забруджвання.

Многа загадак яшчэ толькі ў сабе радыяцыя. За чатыры гады доза апраменьвання водных жывёл знізілася ў 5 разоў, адзначаецца зніжэнне забруджвання ў большасці відаў рыб. Што будзе з водны-

мі насельнікамі адбывацца далей?

На стане дзікай фауны ў 30-кіламетровай зоне пакуль у большай ступені адбіўся ўплыў другарадных экалагічных фактараў: адсутнасць гаспадарчай дзейнасці чалавека, зніжэнне фактара занепакоенасці, запустэненне былых калгасных і прыватных сельгасугоддзяў, забалочанасць зашлюзаваных меліярацыйных сістэм. Зменшылася колькасць і віды састаў птушак, што пражываюць побач з жылём чалавека ў вёсках, пакінутых жыхарамі. І, наадварот, узрасла колькасць некаторых рэдкіх і палыхлівых відаў птушак, занесеных у Чырвоную кнігу БССР, а таксама драпежных млекакормячых (соня, ласка, лісіца). Павялічваецца там колькасць буйных млекакормячых, асабліва дзіка. У некаторых месцах яны перакапалі да 15 працэнтаў тэрыторыі.

Змяніліся паводзіны жывёл. Ласі часцей сталі сустракацца ў адкрытых месцах — у поймах, на былых сельгасугоддзях. Дзікі і ваўкі наладжваюць свае днёўкі непасрэдна на тэрыторыях кінутых населеных пунктаў, у гаспадарчых пабудовах.

Вядома, за чатыры гады зроблена многае. Вывучаны састаў, уласцівасці радыяактыўных рэчываў, спецыфіка іх паступлення ў арганізм чалавека і жывёл, пранікнення ў глебу і расліны. Выяўлена ўздзеянне радыяцыі не толькі на жывыя арганізмы ў цэлым, але і на асобныя органы і клеткі іх цела. Вымерана забруджванне дзікіх жывёл і раслін і зроблены шэраг практычных рэкамендацый на забарону іх выкарыстання ў ежу. Стараннае назіранне вядзецца за тым, як паступова ўзнаўляецца дзікая прырода.

Не будзем удавацца ў складаныя падрабязнасці навуковых дакладаў гэтай канферэнцыі. Вучоныя сфармулявалі задачы, над якімі ім трэба будзе працаваць.

Праблема малых доз хранічнага апраменьвання застаецца вядучай для радыёбіялагаў. Мэтай далейшых фундаментальных даследаванняў будзе ацэнка рызык узнікнення аддаленых вынікаў уздзеяння хранічнага апраменьвання на чалавека, флору і фауну, распрацоўка навуковых асноў і метадаў прагназі-

равання радыёадчувальнасці індывідуальных арганізмаў. Трэба будзе вывучыць малекулярна-клетачныя механізмы ўзнікнення аддаленых вынікаў апраменьвання ў малых дозах.

У галіне практычнай — перш за ўсё данесці да людзей меру небяспекі, што толькі за маштабным забруджваннем тэрыторыі рэспублікі ў выніку аварыі на ЧАЭС. Насельніцтва і на сённяшні дзень не падрыхтавана ў належнай меры да пражывання побач з нябачным ворагам. Прыяду толькі адзін прыклад. Вясной гэтага года, ледзве вылецеўшы на верталёце з 30-кіламетровай зоны вакол ЧАЭС у зону адсялення, мы заўважылі рыбакоў, у лодцы ў якіх быў поўны нос буйных ляшчоў і шчупакоў. Апускаем, замяраем рыбу — брудная. Гаворым: «Дзецям хоць не давайце, нельга». І тады адзін з іх, чалавек немалады, гаворыць: «А калі зверну рыба абрэзаць, то пасля гэтага можна даваць дзецям?» Гэты і многія іншыя факты гавораць аб тым, што насельніцтва, якое нават жыве побач з зонай, не зусім падрыхтавана ацаніць меру небяспекі, часцей за ўсё не ведае спецыфіку забруджвання радыёнуклідамі тканак і органаў.

Канферэнцыя закончылася. Упершыню кампетэнтная група вучоных і спецыялістаў з замежных краін разам з савецкімі вучонымі мела магчымасць наведаць 30-кіламетровую зону вакол станцыі, горад Чарнобыль, пакінуты горад Прыпяць, пабываць на самой атамнай электрастанцыі. Зарубежным калегам была прадастаўлена магчымасць правесці навуковыя назіранні, радыёметрычныя вымярэнні, сабраць узоры глебы, забруджаныя радыёнуклідамі расліны.

Адкрытымі і шчырымі былі даклады савецкіх спецыялістаў. Вучоныя розных краін выказалі адзіную думку: для барацьбы з вынікамі чарнобыльскай катастрофы патрэбны сумесныя намаганні сусветнай навукі. Хочацца верыць, што гэтая канферэнцыя праклала шлях да такога супрацоўніцтва.

Ю. ВЯЗОВІЧ,
вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута заалогіі АН БССР, удзельнік канферэнцыі.

НА ШЛЯХУ АБНАЎЛЕННЯ

Напярэдадні прыняцця Вярхоўным Саветам Беларускай ССР праграмы пераходу да рынку аб'явіў аб пачатку свайго дзейнасці Мінскі камерцыйны банк «Беларусь». Яго заснавальнікамі выступілі Міністэрства гандлю БССР і Мінжылкамгас рэспублікі са сваімі падведомаснымі падраздзяленнямі, савецка-амерыканска-польскае сумеснае прадпрыемства «Анкор», мінская гаспадарчая асацыяцыя «Грамадзянскае і прамысловае будаўніцтва» і іншыя арганізацыі.

Нетрадыцыйны характар дзейнасці банка, яго работа ва ўмовах поўнай гаспадарчай незалежнасці і самаакупнасці дазваляюць арганізацыям-заснавальнікам больш эфектыўна маневраваць не толькі сваімі грашовымі рэсурсамі, але і на ўзаемавыгаднай аснове прыцягваць свабодныя сродкі кліентаў.

Мяркуючы этанакіравана ўкладваць крэдытныя рэсурсы ў развіццё прадпрыемстваў па вытворчасці тавараў народнага спажывання, прамысловага і грамадзянскага будаўніцтва, жыллёва-камунальнай сферы, камерцыйны банк спадзяецца стварыць для іх рэальныя фінансавыя магчымасці нармальнага функцыянавання ў абставінах новых рыначных адносін. Ад спецбанкаў «Беларусь» выгадна адрознівае магчымасць самастойна вызначыць умовы выдачы крэдытаў, гэта значыць аператыўна рэагаваць на запатрабаванні кліентаў без лішняга ўмяшання ў іх гаспадарча-фінансавую дзейнасць пры эфектыўным выкарыстанні крэдытаў.

НА ЗДЫМКАХ: адзін з заснавальнікаў камерцыйнага банка «Беларусь» — старшыня праўлення савецка-амерыканска-польскага сумеснага прадпрыемства «Анкор» Іван АНТАШЭВІЧ дамаўляецца аб умовах пазыкі на расшырэнне свайго вытворчасці з эканамістам банка Людмілай ЛОГВІНАВАЙ і начальнікам аддзела эканамічнага аналізу Тамарай ВЯЛІЧКА (справа); старшыня праўлення камерцыйнага банка «Беларусь» Тамара ВІННІКАВА.

Фота Л. КЛІМАНСКАГА.

ЛІХТАРЫК ЖЫЦЦЯ У. ІГНАТОЎСКАГА

АДЗІН З ТВОРЦАЎ ПАЛІТЫКІ БЕЛАРУСІЗАЦЫІ

Ігнатоўскі зусім нядоўга працаваў наркамом земляробства. Ужо вясной 1921 года ён становіцца народным камісарам асветы. З прызначэннем яго на гэту пасаду звязаліся вялікія надзеі на паспяховы ход беларускага адраджэння. Сведчанне таму — тэлеграма старшыні ЦВК БССР А. Чарвякова, датаваная 5 сакавіка 1921 года ў Боцманава, куды на той момант паехаў Усевалад Макаравіч, каб забраць сям'ю ў Мінск. Вось тэкст тэлеграмы: «Фрумкина пайшла. Наркамасветы перажывае крызіс. Магчыма выпадковая кандыдатура. Адказнасць [за] далейшы напрамак [і] ход беларускай работы кладзецца на Вас. Выхаджайце неадкладна». (Падкрэслена намі. — І. І. А. К.).

Так шматбацьцальна пачалося апошняе дзесяцігоддзе жыцця У. Ігнатоўскага, якое паставіла яго ім'я ў шэраг буйных палітыкаў, партыйных і дзяржаўных дзеячаў, выдатных вучоных Беларусі і якое так трагічна — і для яго, і для краіны — скончылася.

У 1926 годзе У. Ігнатоўскі ўзначаліў Інстытут беларускай культуры, а ў 1929 з пераўтварэннем апошняга ў Беларускаю акадэмію навук быў абраны яе першым прэзідэнтам і першым дырэктарам акадэмічнага Інстытута гісторыі. Адначасова ўсё гэта дзесяцігоддзе ён праводзіў значную партыйную работу як член ЦК Кампартыі Беларусі, а з 1924 года як член Бюро ЦК, як загадчык аддзела агітацыі і прапаганды ЦК (да 1926 года). Уваходзіў разам з А. Чарвяковым, В. Багучкім, А. Асаткіным, А. Крыніцкім, А. Славінскім у Бюро замежнай дапамогі (Кампартыі Заходняй Беларусі), створанае па рашэнню V кангрэса Камінтэрна. Быў удзельнікам шэрагу з'ездаў Саветаў — Усебеларускіх (з V па IX) і Усеаюзных (з I па V), уваходзіў у склад Прэзідыума ЦВК БССР і ЦВК СССР, выбіраўся ад рэспубліканскай партыйнай арганізацыі дэлегатам на V кангрэс Камінтэрна. Дадамо да гэтага, што ён быў прафесарам Белдзяржуніверсітэта, старшынёй таварыства гісторыкаў-марксістаў (1927—1928), членам камісіі па перакладу твораў У. І. Леніна на беларускую мову (1924—1930) — і атрымаем амаль што вычарпаны пералік афіцыйных і грамадскіх пасадаў У. Ігнатоўскага ў 20-я гады. Пасадаў не сімвалічны і не ганаровыя. Праца на ўсю моц, да знямогі, але і ў асалоду, з натхненнем, таму што, хоць і не проста, прадзіраючыся праз частакол самых вострых супярэчнасцей, увасабляліся на практыцы тыя ідэі, служэнню якім ён прысвяціў сваё жыццё. Перш за ўсё ідэя нацыянальна-дзяржаўнага самавызначэння і нацыянальна-культурнага адраджэння беларускага народа.

Адраджэнне, якое знайшло сваё ўвасабленне ў палітыцы беларусізацыі — нацыянальнай

палітыкі Савецкай улады, што праводзілася ў БССР у 20-я гады ў прыстасаванні да яе этнаграфічных, сацыяльна-эканамічных умоў, гістарычных і культурных традыцый. Выразна акрэслены характар і змест, статус афіцыйнай дзяржаўнай палітыкі яна набыла ў 1924 годзе, аднак большасць з яе ановатворных ідэй і элементаў выспелі і пачалі ажыццяўляцца яшчэ ў гады грамадзянскай вайны.

Адной з найбольш балючых для Беларусі праблем на пачатку 20-х гадоў была тэрытарыяльная праблема. Справа ў тым, што пры другім абвясчэнні рэспублікі тэрыторыя яе была вызначана ў межах шасці павеятаў Мінскай губерні з насельніцтвам менш чым 1,5 мільёна чалавек. Безумоўна, што такая «ўсечаная» Беларусь не магла стаць ні сапраўды «суверэннай», ні сапраўды самастойнай! У. Ігнатоўскі належаў да той групы камуністаў-беларусаў (А. Чарвяковіч, С. Жылуновіч, Я. Адамовіч, З. Булат і інш.), якая склалася ў студзені 1921 года ў Мінску і якая прапанавала пашырыць граніцы БССР за кошт тэрыторый беларускіх губерняў (Віцебскай і Гомельскай), далучаных на пачатку 1919 года да РСФСР. Абгрунтаванню гэтай ідэі былі прысвечаны «рэзалюцыі 32-х», прынятыя супрацоўнікамі беларускага аддзела Наркамата асветы, і «Дакладная запіска», накіраваная групай беларусаў-камуністаў 14 студзеня 1921 года ў ЦК РКП(б). Абодва дакументы рыхтаваліся не без ведама Чарвякова і Ігнатоўскага.

Разам з тым У. Ігнатоўскі адмоўна паставіўся да варыянта вырашэння «беларускага пытання», прапанаванага дзеячамі Рады БНР, якія аказаліся ў эміграцыі: паступовага заваявання (праз паўстанне) для Заходняй Беларусі праваў аўтаноміі ў Польскай дзяржаве, а затым яе аб'яднання з БССР (праз рэфэрэндум) і стварэння на гэтай аснове беларускай дзяржавы па заходняму ўзору — буфернай паміж Савецкай Расіяй і буржуазнай Польшчай. З мэтай высветліць адносіны да гэтай ідэі Савецкага ўрада, праінструктаваны асабіста В. Ластоўскім, у Маскву вясной 1921 года прыбыў пасланец урада БНР А. Галавінскі. Сустрэкаўся ён з намеснікам старшыні СНК РСФСР Л. Каменевым, а на адваротным шляху ў Мінск вёў перагаворы з Чарвяковым, Кнорыным, Ігнатоўскім. Па сведчанню самога Галавінскага, сцвярджаючы адказу на ідэю аб стварэнні буфернай дзяржавы ён не атрымаў.

Ігнатоўскі, як і большасць з кіраўніцтва рэспублікі, застаўся перакананым прыхільнікам пашырэння тэрыторыі рэспублікі. Аднак, зыходзячы з рэальных абставін і не жадаючы абвастрэння міжнацыянальных адносін, яны адмовіліся ад нядаўняга свайго патрабавання неадкладна, у заканадаўчым парадку вырашэння гэтага пытання. За лепшае палічылі перадаць эканамічнае аб'яднанне вызначаных раёнаў вакол Мінскай губерні. Менавіта з такой прапановай ЦБ КП(б)Б і СНК БССР ужо ў верасні-лістападзе 1921 года выйшлі ў Савецкі Працы і Абароны РСФСР.

Мера гэтая, адпавядаючы цалкам новай эканамічнай палітыцы, паслужыла ўмацаванню сувязей між раёнамі этнаграфічнай Беларусі, іх аднаўленню як эканамічнага цэлага, відавочна паказала неабходнасць іх дзяржаўнага аб'яднання, што і аргументаваў усебакова VII з'езд КП(б)Б, які адбыўся ў сакавіку 1923 года. У. Ігнатоўскі — адзін з тых, хто рыхтаваў асноўныя праекты яго рашэнняў, хто потым прымаў непасрэды ўдзел у распрацоўцы адпаведных урадавых пастановаў. У сакавіку 1924 года па ўзаемнай згодзе між РСФСР і БССР 15 павеятаў і асобных валасцей Гомельскай, Віцебскай і Смаленскай губерняў адышлі да БССР. У 1926 годзе да яе былі далучаны яшчэ два буйныя павеіты — Рэчыцкі і Гомельскі. Насельніцтва рэспублікі павялічылася да пяці мільёнаў чалавек. Адна з ановатворных ідэй нацыянальнага самавызначэння беларускага народа атрымала такім чынам практычнае ўвасабленне.

Паралельна разгортваліся і працэсы нацыянальна-культурнага будаўніцтва ў рэспубліцы. Заслугі Ігнатоўскага і тут бясспрэчныя. Па яго ініцыятыве яшчэ ў канцы 1920 года пачало пераводзіцца на беларускую мову справаводства наркамата земляробства, а затым і асветы. Пад яго кіраўніцтвам і пры непасрэдным, аўтарскім, удзеле на пачатку 1921 года наркамат асветы падрыхтаваў праграмага характару даклад па пытаннях нацыянальна-культурнага будаўніцтва ў рэспубліцы.

У лютым ЦВК БССР абмеркаваў даклад і прыняў шэраг пастановаў, якія ў многім правязначылі змест нацыянальнай палітыкі. У прыватнасці, быў пацверджаны прыняты яшчэ ў 1919 годзе ўрадам Літоўска-Беларускай ССР дэкрэт аб раўнапраўі ў якасці дзяржаўных беларускай, рускай, яўрэйскай і польскай моў, вызначаны практычныя меры па стварэнню сістэмы дашкольнага выхавання і школьнай адукацыі, прафесійна-тэхнічных вучылішчаў і тэхнікумаў (на роднай мове навучання), шырокай сеткі курсаў беларусказнаўства.

Ігнатоўскага можна па праву лічыць адным з заснавальнікаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Як сапраўдны асветнік, ён добра разумее, што нацыя без сістэмы адукацыі, якую вянчае вышэйшая школа, не здольная да адраджэння, да ўзлёту к вышнім культурным і таму не абмяжоўваўся толькі дапамогай у вырашэнні арганізацыйных пытанняў, у забеспячэнні БДУ матэрыяльнай базай, а даў згоду ўвайсці ў праўленне ўніверсітэта, стаў на пэўны час намеснікам рэктара, першым дэканам факультэта грамадскіх навук, дэканам педагогічнага факультэта. «На ўніверсітэце, — сказаў У. Ігнатоўскі ў прывітальнай прамове падчас яго адкрыцця, — ляжыць вялікая задача даць магчымае беларускаму работніку атрымаць вышэйшую ведаў, каб аддаць іх роднаму краю».

Ведаў — роднаму краю. Гэтай ідэяй кіраваўся Усевалад Макаравіч і ствараючы пры Наркамате асветы ў тым жа 1921 го-

дзе Навукова-тэрміналагічную камісію, на базе якой у наступным годзе быў арганізаваны Інстытут беларускай культуры. Ну а калі мець на ўвазе, што ў сферу дзеяння Наркамата асветы ўваходзілі не толькі пытанні адукацыі, а і культуры ў цэлым, то будзе відавочным і непасрэднае дачыненне Ігнатоўскага да стварэння дзяржаўнай і ўніверсітэцкай бібліятэкі, Дзяржаўнага музея, цэнтральнага архіва, выдавецтва «Савецкая Беларусь». Сур'ёзны вынік усяго за нейкія два-тры гады. І ва ўмовах пасляваеннай жорсткай разрухі.

Навуковыя працы, выступленні і прамовы Ігнатоўскага ў першай палове 20-х гадоў даюць падставы для вывадаў, што ён добра засвоіў адзін з галоўных урокаў гісторыі: каб аднавіць зруйнаваную краіну, скіраваць яе на прагрэсіўны шлях развіцця, забяспечыць нацыянальнае адраджэнне, трэба дбаць не толькі аб хлебе надзённым, але і адкрыць школы і ўніверсітэты, рыхтаваць інтэлігенцыю. І не адштурхнуць, прыцягнуць да стваральнай працы кадры ўжо падрыхтаваныя, старую інтэлігенцыю. У тым ліку і тую частку яе, якая на трагічным зломе грамадзянскай вайны ў разгубленасці затрымалася на нейтральнай паласе, і нават тую, якая логікай крывавай братазайбычай завірухі апынулася па другі бок барыкада. Ён разумее, што інтэлігенцыя — гэта той духоўны, інтэлектуальны скарб нацыі, які назапашваецца, выхоўваецца вякамі. Ім трэба даражыць і захоўваць, каб спаўна забяспечыць пераемнасць пакаленняў, наследванне і прырашчэнне новай генерацыі інтэлігенцыі назапашаных папярэднікамі духоўных здобываў.

Тым больш гэта адносілася да маладой, пераважна ў першым-другім пакаленні, сапраў-

кую магчымае, калі ўбачаць яны, што на дасягненне тых самых мэтай накіравана і палітыка Савецкай улады, то яны прымуць яе, спаўна аддадуць ёй і свае ведаў, і сваю працу.

З другога боку, такому, з агульначалавечых пазіцый, падыходу да старой інтэлігенцыі адпавядала і тагачасная палітыка бальшавікоў, замацаваная нават у рашэннях IX і X з'ездаў: залучаць на свой бок, прыцягваць да ўдзелу ў будаўніцтве новага ладу працэсуальнай старой інтэлігенцыі.

У сваім канкрэтным змесце адносіны да інтэлігенцыі з'яўляліся вытворнымі з агульнага асэнсавання неабходнасці як мага хутчэй пераадолець тую нецярпімасць і варожасць, якія ўзніклі ў ходзе грамадзянскай вайны, паспрыяць нацыянальнаму прымірэнню, згуртаванню ўсіх творчых сіл народа. Вынікам прынцыповага супадзення пазіцый і разам з тым станоўчага ўплыву гуманістычных поглядаў інтэлігенцыі, уважанага слова і прыкладу такіх аўтарытэтных людзей, як Ігнатоўскі, Чарвякоў, Жылуновіч, з'явілася сумесная пастанова ЦВК СССР і ЦВК БССР (ліпеня 1923 года) аб амністыі ўсім удзельнікам антысавецкіх нацыянальных фарміраванняў і арганізацый перыяду 1918—1920 гадоў, у тым ліку членам так званых беларускіх нацыянальных урадаў (Вялікай беларускай рады, Найвышэйшай рады, урада БНР, Беларускай рады і інш.).

Такім чынам, да 1923—1924 гадоў выпелі і ўмацаваліся, прынеслі першыя вынікі ўсе ановатворныя элементы той палітыкі па нацыянальнаму пытанню, якая неафіцыйна ўжо атрымала назву палітыкі беларусізацыі. Аднак ёй яшчэ не хапала канцэптуальнай цэласнасці і канкрэтнай праграмы дзеянняў.

ды народнай, амаль цалкам сялянскай беларускай інтэлігенцыі, танюцік слой якой толькі-толькі пачаў складацца і якая ва ўмовах царызму стала выразнікам вольналюбівых імкненняў свайго народа, арганізатарам нацыянальна-вызваленчага руху. Так, рух гэты, згодна з законам сацыяльна-класавай барацьбы, раскалаўся на вострыя лязы Кастрычніка, і частка яго ўдзельнікаў, інтэлігенцыі, галоўным чынам, апынулася ў лагерах палітычных праціўнікаў Савецкай улады. Але яны ніколі не былі ворагамі Беларусі, беларускага народа. Наадварот, большасць з іх усё жыццё апантана служылі ідэі нацыянальнага адраджэння, стварэння што б там ні было незалежнай беларускай дзяржавы. Менавіта гэта «што б там ні было» пры недаацэнцы сацыяльных інтарэсаў працоўных прывяло да страты імі масавай сацыяльнай базы і прымусіла шукаць знешнюю падтрымку (германская, польская арыентацыя) у дасягненні мэты. Але ў іх шчырым імкненні быць карыснымі свайму народу, паслужыць здзяйсненню яго нацыянальных і сацыяльных ідэяў У. Ігнатоўскі не сумняваўся. І таму быў упэўнены, што калі даць ім та-

Усевалад Макаравіч прымае непасрэды ўдзел у напісанні першага з такога роду дакументаў, які пад назвай «Канкрэтызацыя платформы па нацыянальнаму пытанню, прынятай за аснову Палітбюро ЦК РКП(б) ва ўмовах БССР Рэспублікі» зацвердзіў ліпеньскі (1923 года) пленум ЦБ КП(б)Б.

Яго меркаванні і прапановы знайдуць сваё ўвасабленне таксама ў рашэннях ліпенскага (1924 года), студзенскага і кастрычніцкага (1925 года) пленумаў ЦК КП(б)Б, якія ў сваёй суккупнасці надалі палітыцы беларусізацыі цэласны характар, выразна акрэслілі яе галоўныя напрамкі і формы, вызначылі комплекс практычных мер яе ажыццяўлення. Гэта ж, як і ў пастанове другой сесіі ЦВК БССР (15 ліпеня 1924 года) «Аб практычных мерапрыемствах па правядзенню нацыянальнай палітыкі», з прыняццем якой беларусізацыя стала афіцыйнай дзяржаўнай палітыкай.

Іларыён ІГНАЦЕНКА,
Аляксей КАРОЛЬ.

НА ЗДЫМКУ: У. ІГНАТОЎСКІ са студэнтамі рабфака Белдзяржуніверсітэта.

АКТУАЛЬНОЕ В ПРЕССЕ

«ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО»

Так называлась статья Майкла Давидоу, опубликованная в газете «Советская Россия». Имя этого американского писателя и публициста хорошо известно в нашей стране, где он жил и работал более 10 лет. Он часто бывал в Белоруссии, откуда родом его предки, много ездил и писал о нашей республике.

В этом году Майкл Давидоу присутствовал на XXVIII съезде КПСС и Учредительном съезде Компартии РСФСР, где, как он пишет, «не только стал свидетелем честного, критичного и самокритичного анализа кризиса, поразившего партию и СССР», но принял участие в многочисленных дискуссиях с делегатами, приехавшими из различных регионов страны. В статье «Пока еще не поздно» Майкл Давидоу как бы продолжает обсуждать ситуацию, сложившуюся в партии и государстве. В его рассуждениях есть трезвый взгляд на вещи, которого порой не хватает нам самим, предостережение не бросаться бездумно в крайности, не спешить отречься от прежних ценностей и идеалов.

В КПСС, в Компартии РСФСР и в целом в Советском Союзе прослеживаются три течения: левое (настоящее), центристское и правое (ошибочно именуемое левым).

Мне кажется, говорит М. Давидоу, что именно сейчас ЦК и Политбюро КПСС должны сыграть объединяющую роль и отбросить все попытки создания прекоцентристского альянса без участия левых. Корабль Советского государства дрейфует, и его необходимо спасти! Советский народ никогда не простит партии, если в этот час, когда столь необходимо единство, моряки, вместо того чтобы спасти корабль от угрозы катастрофы, начнут выяснять отношения между собой.

И в это же время, с горечью отмечает автор статьи, в прессе и по телевидению чуть ли не героями представляются члены партии, покинувшие ее. Путь, пройденный по дороге политического плюрализма, оказался весьма странным. От социалистического плюрализма к одностороннему им массивированным атакам экс-коммунистов на партию. Коммунистам уже открыто угрожают, на партийные здания совершаются нападения. В Прибалтике члены партии превратились в объект дискриминации и травли, с чем мы, американские коммунисты, знакомы очень хорошо, но никогда не могли себе даже представить, что это может происходить в вашей стране.

И тем не менее все это не стало тревожным сигналом. Как будто партия находится над скалкой за партию. А ведь битва за партию есть битва за перестройку и социализм. Без КПСС они обречены. Одностороннее, очернительское изображение истории партии подтолкнуло антипартийные, анти-советские силы к призыву о проведении Нюрнбергского процесса над КПСС!

Публичные выходы из КПСС, которые сейчас в такой моде, — это прилюдное издевательство над партией, искажение ее истории, попытка дискредитировать социализм.

Ни одна партия в мире не смогла так честно признать свои ошибки и сделать так много для их предотвращения в будущем, как КПСС. Но есть черта, за которой покаяние превращается в своеобразный мазохизм. Этот рубеж, как мне кажется, уже перейден, и вирус самобичевания заразил очень многих людей в СССР, особенно среди интеллигенции. Если перестройка — это революция, то в ней должен присутствовать самый необхо-

димый элемент всякой революции — ее дух! Однако, кажется, делается все для того, чтобы достичь обратного: составляется бесконечный список ужасов, ошибок, преступлений, совершенных за 70 лет советской истории. И в то же время завесой оглушающего молчания закрывается то, что десятки миллионов людей в мире рассматривают как ваши исторические достижения. Одновременно наблюдается идеализация «своего» предпринимательства. Можно спросить: «Почему?»

Наше отношение к рынку, на пороге которого стоит Советский Союз, вызывает недоумение у американского журналиста. Он считает, что мы подходим к нему либо с эйфорией, либо с чувством обреченности. А самое обидное, что модель для будущего ищут исключительно на Западе, как будто 73 года Советского государства ничего не могут предложить. Социалистическую экономику постигла судьба советской истории, которая искажена односторонним негативным освещением. Что касается экономики, то от нее нельзя отказываться из-за некомпетентного управления, от которого она так пострадала. За эту некомпетентность нельзя винить социализм, ведь это то же самое, что обвинять хороший автомобиль за то, что за рулем плохой водитель.

Мне кажется, что в видении рынка в СССР преобладает эклектический, а не диалектический подход. Почему рынок, регулируемый или нет, должен обязательно копировать капиталистический рынок? Почему не может существовать социалистический рынок?

Если монополистический капитал может регулировать свой рынок в интересах богатых, почему СССР не может установить свои собственные правила для сохранения самого характера своего общества? Мне кажется, что именно это имеют в виду советские люди, требуя гарантии защиты своих социальных прав: права на работу по своей специальности, на бесплатное медицинское обслуживание и образование, сохранение самой низкой в мире квартплаты, продолжение самой широкой в мире жилищной программы, которая сделала силуэт строительного крана таким же символом советского общества, как серп и молот. И самое главное — это означает «нет» отходу от одного из величайших достижений социалистической революции — **планового общества, плановости.** Именно эта черта советской жизни, представленная словом «пятилетка», которое, как и «перестройка», не нуждалось в переводе, привлекло к СССР во времена великой депрессии миллионы американцев, включая цвет нашей интеллигенции.

«Социалистический рынок может избежать самого болезненного и несправедливого дефицита из всех, порожденных капитализмом и его рынком: дефицита на столе при множестве магазинов, в которых есть все, что хочешь, но нет возможности это купить. Нет большей несправедливости, чем несправедливое распределение богатства, созданного рабочим человеком. Это и есть суть капиталистического общества, где президент конгломерата зарабатывает в 200 раз больше рабочего, производящего материальные ценности. И тем не менее эта несправедливость «свободного предпринимательства» игнорируется ориентированными на капитализм «радикалами» в СССР, которые утверждают, что стремятся к справедливому, гуманному обществу».

ПО ЧУЖИМ СТРАНИЦАМ

«ПАМЯТЬ»—МИФ?

По-моему, никакой «Памяти» нету, то есть ее сторонников меньше, чем членов общества плоской Земли, меньше, чем абонентов филармонии в Афуле или в Литтл-Роке...

Я рад за нашу израильскую эссеистку Майю Каганскую, которой удалось пробить в Иерусалимском университете тему по русскому национализму — вопреки ее предсказаниям, русский национализм в упадке и практически не существует. Пресловутая «Память» — в основном плод мифотворчества — каждому она нужна по своим расчетам. Для «уезжантов» — это хороший довод и объяснение отъезда (колбаса — довод некрасивый), для «огоньковцев» — это живой, готовый и понятный образ врага. Реально «Память» существует как общество сторонников гипотезы плоской Земли, то есть совершенно маргиналь-

но. Национализма в России куда меньше, чем в Америке. Подумайте — Америка (ну, не вы лично, но большинство) рукоплескала вторжению в Панаму и бомбежкам Триполи. Россия рукоплещет выводу войск из Афганистана и Чехословакии и освистывает генерала Родина.

Это, конечно, понятно, потому что я считаю национальный фанатизм вещь болезненной, но тут русские немного перегнули палку. Они видят свой сегодняшний день в слишком мрачном свете, а прошлое — как черную ночь. Во всех газетах (за исключением нескольких малотиражных националистических) — самые унылые сравнения России с прочим миром. «Мы дерьмо, — такой их рефрен, — а все остальные молодцы». Немного самоуничижения никому не вредит, но здесь его слишком много даже для нас, эмигрантов.

Израэл ШАМИР.
«Панорама» (США).

Минск вечерний.

Фото В. АЛЕШКЕВИЧА.

ПОИСКИ, ГИПОТЕЗЫ, ОТКРЫТИЯ

СОЛНЕЧНЫЕ ВОЗЖИ ДЛЯ ПЕГАСА

Как бы мы ни уповали на стабильность профессионализма, все же каждому художнику, несомненно, знакомы периоды спада и взлета. Чем они обусловлены? Можно, конечно, все списать на казуистику психологии творчества. Но не менее интересно попытаться отыскать общие закономерности. Такую попытку сделал советский исследователь из города Кирова Виталий Логинов (к сожалению, уже ушедший из жизни). Он, в частности, доказал, что солнечная активность влияет не только на здоровье человека, но и на его творческие возможности.

Влияние Солнца на биологические системы — тема для науки не новая. Есть в ней и достижения, признанные во всем мире. Так, замечательный советский ученый профессор Александр Чижевский, заложивший основы гелиобиологии, изучив средневековые летописи Аугсбурга, построил кривую всплеск эпидемии чумы в этом городе на протяжении нескольких веков; совпадение с кривой солнечной активности произвело сенсацию в науке.

Но это все биология. Ей вроде бы по статусу положено подчиняться природным закономерностям. Но творчество — процесс, связанный, как мы привыкли думать, преимущественно с интеллектуальным потенциалом личности, — тоже только биология?

Разумеется, все не так просто. Научный сотрудник лаборатории биотехнических проблем Кировского политехнического института В. Логинов это понимал и рассматривал результаты своей работы прежде всего как информацию для размышлений. Они, несомненно, последуют. В довольно уже длинный ряд явлений, обнаруженных гелиобиологией (кроме упомянутых в нем такие, как ускоренный рост некоторых растений, нарушение хода физико-химических реакций, способность водорослей восстанавливать нитраты, травматизм, аварии на дорогах и т. д.), ученый добавил очень необычный элемент — потенциал творчества. Логинов не абсолютизировал полученные им результаты, видел их спорность и необычность. Однако он строил свои выводы не на домыслах, а на конкретных исследованиях.

...Болдинская осень 1830 года — самый плодотворный период творчества Пушкина — была в разгаре. Каждый новый день радовал очередным свершением. «Докажу тебе, моему владельцу, — писал Пушкин А. Дельвигу, другу и издателю своих стихов, — что нынешняя осень была детородна, и что коли твой смиренный вассал не околет... то в замке твоём, «Литературной газе-

те», песни трубадуров не умолкнут круглый год».

Но и в жизни гения были мрачные времена бессилия и застоя. Четыре года спустя Александр Сергеевич писал жене: «Скучно, мой ангел. И стихи в голову нейдут; и роман не переписываю».

Логинов задал себе вопрос очень простой и в то же время необычный: один ли только Пушкин испытал в 1830 году мощный прилив творческих сил, а в 1834-м — неожиданный спад? Ведь, как известно, одновременно с ним жила и творила плеяда выдающихся литераторов. Как проверить?

Исследователь выбрал простой и естественный путь: стал подсчитывать, сколько страниц текста в полных собраниях сочинений современников Пушкина датировано каждым годом в пределах 1830-х. Список имен не оставлял сомнений в полноценности литературного качества исследуемого материала: Жуковский и Одоевский, Крылов и Кольцов, Лермонтов и Тютчев.

Что же получилось? 1830-й был годом резкого повышения активности Солнца. Логинов проследил кривую изменения чисел Вольфа (показатель активности Солнца): 1831-1833 годы — спад гелиомагнитных возмущений. И в 1834-м — минимум. А в 1837-м — новый всплеск. Абсолютно то же и в творчестве всех названных литераторов (кроме Пушкина, погибшего в начале 1837 года).

В исследованиях Логинова выборку составили более пятидесяти писателей разных времен. Корреляция отчетливо заметна. Правда, период творческой активности у разных авторов колеблется от полутора до семи лет, но максимальные пики совпадают практически у всех.

Как правило, через два года на третий происходит повышение функциональных возможностей человека (это, к примеру, блестяще подтверждается многолетним изучением физических кондиций сильнейших спортсменов, которое ведется в Ленинградском НИИ физической культуры под руководством В. Шапошниковой). Искусство не спорт. Однако, выходит, большой спорт и большая литература подчиняются сходным закономерностям?

И наука, изобретательская деятельность... Логинов составил график творческой активности московского изобретателя И. Острякова, за тридцать лет подавшего больше 500 заявок на изобретения. Пики вдохновения совпали с вершинами на кривой чисел Вольфа.

Савелий КАШНИЦКИЙ.

НЕЮБІЛЕЙНЫЯ МАНАЛОГІ З НАГОДЫ ЮБІЛЕЮ КУПАЛАЎСКАГА ТЭАТРА

АДРАДЖЭННЕ? АДНАЎЛЕННЕ? СТВАРЭННЕ НАНОВА?

18 кастрычніка Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы адсвяткаваў сваё 70-годдзе. На ўрачыстым вечар з нагоды такой падзеі прыехалі артысты і рэжысёры з саюзных рэспублік, замежныя госці. Было сказана нямала цёплых і шчырых слоў у адрас купалаўцаў, сапраўды адметнага тэатральнага калектыву, славу тага такімі зоркамі, як Г. Глебаў, В. Платонаў, Л. Ржэцкая, Л. Рахленка, С. Станюта, Г. Макарава... Ніяк не магла абсці такую падзею і наша газета. Мы думалі, якім чынам адзначыць нам гэты юбілей. Змяшчаць артыкул з панегірыкамі ў гонар першага прафесійнага беларускага тэатра сёння проста неак няёмка. Дык, можа, найлепшы спосаб адзначыць юбілей — сканцэнтравана на праблемах? Выраслі праблемы свае старонкі тым людзям, якія вельмі любяць тэатральнае мастацтва. Спадзяёмся, што іх маналогі дапамогуць вам, шануюныя чытачы, найлепш уявіць, як ідуць справы ў галоўным тэатры Беларусі.

Здзіслаў СТОМА,
народны артыст СССР.

Купалаўскі тэатр — мой лёс. Яму аддадзена ўсё жыццё. Прышоў у труп у пачатку саракавых, калі працавалі нашы карыфеі... Я маліўся на іх, бо гэта сапраўды былі апантанія людзі, энтузіясты. А першыя крокі Першы беларускі прафесійны тэатр узнік на хвалі нацыянальнага адраджэння. Яго першымі акцёрамі, як вядома, былі аматары з розных гуртоў, клубаў, студый. Адно ва ўсіх было жаданне — даць Беларусі свой тэатр. На гэтым трымаліся. А час тады быў зусім нялёгкі. Рэпэціравалі ў рэстаране «Парыж», а заробковую плату атрымлівалі салёнай рыбай і бульбай. Дзеля Бацькаўшчыны, дзеля Беларусі, у імя святой ідэі працавалі.

Колькі ўсяго перажыта разам з гэтым калектывам... Хаця я ўжо і пакінуў сцэну — мне 83 гады, — па-ранейшаму бываю ў тэатры: хаджу на спектаклі, на рэпетыцыі, ды і проста іншым разам заглядаю, каб убачыць сяброў, пагутарыць з моладдзю.

Думкі часам у мяне невясялыя ўзнікаюць. Адчуванне такое, быццам нешта вельмі важнае страчана тэатрам. Што страчана? Нейкі дух, я б сказаў, апантанай беларускасці, годнасці нацыянальнай, інтэлігентнасці. Многія акцёры ў побыце зусім не карыстаюцца роднай мовай, таму і на сцэне яна ў іх нежывая, штучная. Я разумею, што тэатр не адарваны ад жыцця, і ўсе тыя складаныя працы, што адбываюцца ў грамадстве, адбываюцца на творчым самаадчуванні купалаўцаў. Людзі творчых прафесій цяпер у нас далёка не ў пашане. Маўляў, яны не ствараюць матэрыяльных каштоўнасцей...

Надта балюча, крыўдна бачыць, што наш тэатр сёння страціў свайго гледача. А яго ж некалі вельмі любілі. Былі заўзятыя тэатралы, якія не прапускалі ніводнага спектакля з удзелам любімага акцёра. Была атмосфера свята ў тэатры.

Генадзь ДАВЫДЗЬКА,
артыст тэатра імя Янкі Купалы.

— З размахам святкавалі купалаўцы свой юбілей. Госці пахвальвалі, адзначалі заслугі, дасягненні... А мне было неак няёмка. Бо стан спраў у тэатры ведаю энтузіясты. Чапусці напрошвалася такое параўнанне з гэтым юбілеем: у труне ляжыць нагрывіраваны труп, а

прысутныя святкуюць яго дзень нараджэння, бесклапотна весяляцца. Надта ўжо накіпела на душы за тыя восем гадоў, што працую ў трупе. Ад абгаўленна тэатра прыйшоў да цвярозага разумення яго сапраўднага становішча. Я ў тэатры — прадстаўнік малодшага пакалення. Тое-сёе ўжо ўмею, ёсць жаданне працаваць. Але адбываюцца парадаксальныя рэчы: той,

хто многа заняты ў рэпертуары, — найгорш забяспечаны матэрыяльна, зарплата ж у артыстаў зусім невялікая. Акцёры трупы, якія маюць магчымасць яшчэ і выступаць на радыё, тэлебачанні, — у лепшым становішчы. Вось і атрымліваецца бязглуздыца. Не толькі ў мяне асабіста, але і ў маіх ровеснікаў — у акцёраў узнікае адчуванне непатрэбнасці сваёй працы. І не толькі з-за нізкага прэстыжу прафесіі ў нашым грамадстве. Але ў многім і з-за гледача. Часта такога абыякавага, бескультурнага...

У купалаўскім тэатры сабраны лепшыя акцёры — гэта факт. Як факт і тое, што далёка не ўсе з іх выкарыстоўваюцца найлепшым чынам на сцэне. Наш тэатр — гэта дзіця таталітарнай сістэмы. Пабудова тэатра, самой трупы нясе на сабе адбітак пабудовы ўсяго грамадства. Ён ніяк не можа перабудавацца сам. Можа, таму пайшлі адсюль акцёры Крыжаноўскі і Лясны, якія цяпер працуюць у тэатры сатыры і гумару «Хрыстафор». Знайшлі лепшае прымяненне сваім здольнасцям. Цяпер жа многа розных тэатраў-студый, яны атрымліваюць гастролямі, ставяць цікавыя п'есы. Узнікае малады тэатральны этнас. У нас жа ён стары. Няма і прытоку маладых артыстаў, абнаўлення крыві, як кажучы.

Не думайце, што я расчараваны ў сваёй прафесіі, у тэатры, увогуле ў мастацтве. Не, не і не. Тэатр — найвышэйшае з усіх відаў мастацтва. Я расчараваны ў нашым часе, у нашым грамадстве.

На вялікі жаль, я не бачу перспектывы развіцця купалаўскага тэатра. Таму, натуральна, ёсць думкі пакінуць яго, паспрабаваць сябе на іншай сцэне.

Жанна ЛАШКЕВІЧ,
журналіст.

Не лічу сябе прафесійным крытыкам і тэатразнаўцам. Але працягну час, як журналіст, займаюся тэатрам. Мае меркаванні могуць здацца некаму спрэчнымі. Але гэта мае асабістыя думкі, спроба аналізу, не традыцыйнага падыходу да традыцыйных рэчаў. Галоўная з іх такая: калі перад беларускай культурай стаіць праблема адраджэння, дык перад тэатрам — праблема аднаўлення, а можа і стварэння новага. Бо на-

цыянальнага тэатра ў нас, па сутнасці, няма. Вонкава нацыянальным ён, магчыма, і з'яўляецца — там ручнікі, лапці, іншы беларускі антураж у спектаклях.

Увогуле на Беларусі здавён быў свой прафесійны тэатр. Пра гэта сведчаць гістарычныя дакументы, пра гэта пішуць і навукоўцы. Але мы не мелі свайго Станіслаўскага, Міхаіла

накай магло б зрабіцца непрыманне ўсіх і ўсіхкіх багоў, такое душэўнае паганства, своеасаблівае шчырасць, калі акцёр кідаў свае рэплікі ў залу, звяртаўся да гледача.

Анатоль САБАЛЕЎСКИ,
доктар мастацтвазнаўства.

Купалаўскі тэатр мы называем першай сцэнай, акадэмічнай. Гэта заканамерна. І ён павінен быў бы займаць вядучае месца ў культурным жыцці Беларусі. Як універсітэт, бібліятэка... Розныя перыяды былі ў тэатра. У 20-я гэта быў тэатр пісьменнікаў. Дарэчы, «Тутэйшыя» узялі ставіць, каб не пасварыцца з Купалам. Купала ж тады літаральна прападаў у тэатры, сачыў за мовай акцёраў... Былі часы і непагодлівых. Я б не сказаў, што сёння яны дужа спрыяльныя.

У 20—30-я гады купалаўскі тэатр пацяраў, а далей ён быў у прывілеяваным становішчы, амаль што па-за крытыкай. У наш час, калі ідзе працэс кансалідацыі нацыі і яе адраджэння, асабліва важная роля гэтага тэатра. На жаль, у культурным жыцці Беларусі слава купалаўскага тэатра не адыгрывае вядучай ролі. Уззяць той жа Саюз пісьменнікаў, Саюз мастакоў. Калі параўнаць, што адбываецца там, то стане яшчэ больш адчувальным разрыў.

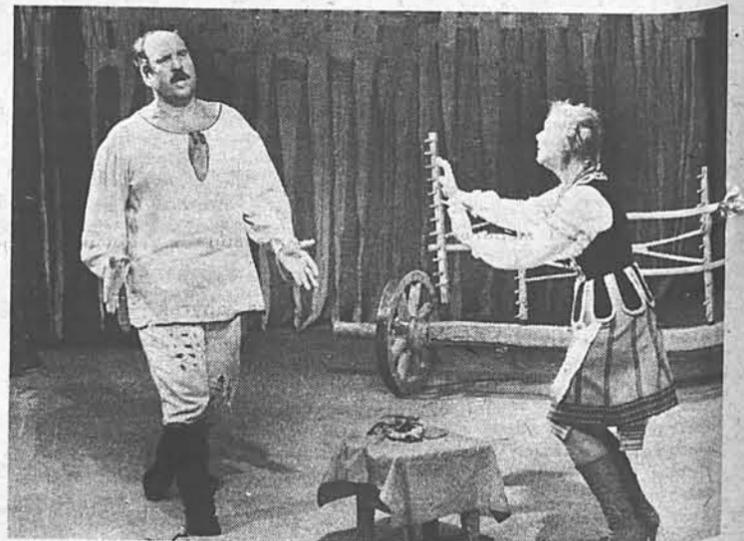
Справа ў тым, што агульны працэс дэнацыяналізацыі, які на працягу доўгіх гадоў адбываўся ў рэспубліцы, самым адчувальным чынам адбіўся на ўсіх духоўных сферах, і канкрэтна — на тэатры. На акцёрах, на рэжысёрах адпаведна. Нацыянальнае сціралася, вынішчалася, абязлічвалася. Прыносілася ў ахвяру нейкаму загадкаваму інтэрнацыянальнаму. У дачыненні да купалаўскага

час. Больш таго, насоўваюцца рыначныя адносіны. Яшчэ больш жорсткімі стануць умовы для творчага чалавека. Як у такіх умовах вярнуцца да духоўнасці? Што нас чакае ўперадзе? Я не магу адказаць на гэтыя пытанні. Але толькі духоўнасць можа вярнуць нас у нармальны чалавечы стан, і хаця з аднаго боку ідзе нацыянальнае абуджэнне, з другога — наступае рынак, гандаль, рубель, продаж... Цывілізаваныя краіны прайшлі праз гэта, але захоўваюць сваю душу. Непрадыкавальныя вынікі чакаюць нас. Бо ў нас краіна спецыфічная, і людзі спецыфічныя.

Мікалай ПІНІГІН,
рэжысёр тэатра імя Янкі Купалы.

Не так ужо і даўно я працую ў купалаўскім тэатры, недзе каля шасці гадоў. Тут добрая трупа, ёсць з кім працаваць — выдатныя акцёры. І яшчэ — тут захоўваецца нейкая асабліва творчая атмосфера. Таямніца тэатра.

Хлеб тэатра — гэта драматургія. А яе няма. Хіба што адзін Дудараву... Макаёнка, напрыклад, ці Крапіву, я б увогуле ніколі не ўзяў ставіць. Таму што гэта ўзровень нізкі мастацкі, і чалавечы. Заняпад беларускай культуры не можа не адбіцца на тэатры. Сённяшняе становішча нашага тэатра № 1 адлюстроўвае наогул усе працэсы, якія адбываюцца ў рэспубліцы. Бо тэатр — гэта дзіця часу. А час паставіў вельмі востра перад намі праблему нацыянальнай самасядомасці народа, яго адраджэння. І аб гэтым трэба гаварыць, біць ва ўсе званы, бо працэс дэнацыяналізацыі можа стаць незваротным. Дзякуй, выратаваў Купала. Яго п'еса «Тутэйшыя» ярка

тэатра вынікі вельмі несучаснальныя. І папраўляць становішча тут давядзецца доўгія гады.

Я бачыў балючы падзенні і ўзлёты купалаўцаў. Але апошнія яго работы даюць падставу думаць, што зрухі ёсць. Гэта «Радавыя» Дударова, «Страсці па Аўдзею» Бутрамева і «Тутэйшыя» Купалы. Асабліва хачу спыніцца на «Тутэйшых». Напісаная ў пачатку стагоддзя, п'еса аказалася надзвычай актуальнай сёння, у канцы таго ж стагоддзя. Тыя ж праблемы, тое ж балючае нацыянальнае пытанне. Спектакль атрымаўся не кан'юктурным. Ён закранае глыбінныя праблемы.

Заўсёды слаўны быў купалаўскі тэатр акцёрамі. Першае яго пакаленне — гэта амаль што легенда. Зоркі, карыфеі, майстры. У сярэднім пакаленні неак цяжка вылучыць асобныя імёны. Але яно моцнае, гэтае пакаленне, яно можа весці рэпертуар. Справа з маладзейшымі амаль што катастрофічная. На іх долю выпаў нетэатральны

пра гэта: хто мы? Скуль мы? Якога роду? Канструктыўна яна добра напісана, але ж мастацкія вартасці далёка не на ўзроўні. Пасля «Тутэйшых» я шчыра кажучы, у роспачы. Няма чаго ставіць. Як рэжысёр, я сёння звярнуўся б да гісторыі. З задавальненнем паставіў бы п'есу аб падзеях у Вялікім княстве Літоўскім. Але яе няма.

Скажу яшчэ, што для тэатра, як і для ўсяго народа, павінен існаваць вялікая нацыянальная мэта наперадзе. Духоўная мэта таксама, да якой трэба імкнуцца. Тады зноў, запэўніваю вас, заблішчаць на гэтай некалі слаўнай сцэне яркія «зоркі», з'явіцца свае нацыянальныя героі.

Маналогі запісала
Таццяна АНТОНАВА.

НА ЗДЫМКАХ: такой была трупа Беларускага дзяржаўнага тэатра ў 1924 годзе; сцэна са спектакля-вадзвіла «Ажніцка» на журыцкай.

Фота У. ШУБЫ.

ШАНОУНЫ Аляксандр Ісаевіч! З цікавасцю прачытаў некалькі разоў Вашае эсэ «Як нам упарадкаваць Расію?». Спрадвечная праблема ўсходніх славян, як бачым, і сёння не менш актуальная, чым тысячагоддзе назад. І тады, як падае летапіс, «не было ў іх праўды, і паўстаў род на род». І вымушаны яны былі, згодна таго ж летапісу, у пошуках ратунку пасылаць паслоў за мора, «да варагаў, да русі»: «Зямля наша вялікая і шчодрая, а парадку ў ёй няма, ідзіце княжыць і валодаць намі». Штосьці падобнае адбываецца сёння ў нашай краіне. Адсюль і вострая цікавасць да Вашых думак, разважанняў, прапанов.

Па меры асэнсавання зместу і агульнай палітычнай накіраванасці Вашага эсэ, шчыра кажучы, урачыста ўзрушана саступіла месца насцяржанаці, а затым здзіўленню і расчараванню. Вашыя «пасільныя меркаванні» ўскалыхнулі ў душы супярэчлівыя пачуцці: і са знакам плюс, і са знакам мінус. Божа мой, няўжо гэта Салжаніцын? Праўдалюбец, гуманіст, палымяны прыхільнік справядлівасці і абылганай праўды? Што ж, відаць, на цяжкім дарозе да ісціны ёсць перашкоды, пераадолець якія не заўсёды здольны нават і геній... Але нічога не зробіш — се ля ві...

го Кіева», откуда русская земля стала есть», по летописи Нестора, откуда и засветило нам христианство». Па-вашаму выходзіць, што да прыходу манголаў акрамя рускіх нікога не існавала і толькі яны падзялілі адзіны дагэтуль народ на тры адгалінаванні. Выходзіць, Вы цалкам прымаеце тэорыю артадаксальных гісторыкаў аб існаванні так званай «адзінай старажытнарускай народнасці», якая быццам бы ўтварылася ў межах Кіеўскай Русі.

А ці так гэта, паважаны Аляксандр Ісаевіч? Хіба ад механічнага падзелу таго ці іншага этнасу можа ўтварыцца некалькі, у нашым выпадку тры, асобныя народы? Чамусьці такая метамарфоза не адбылася з немцамі і карэйцамі, напрыклад, якіх другая сусветная вайна падзяліла на два супрацьлеглыя і да ўсяго паліты-

Звернемся, раз Вы яго спамянулі, да Нестара, аўтара «Аповесці мінулых гадоў», і паглядзім, што і як пісаў кіеўскі чарнец пра прашчурную сучаснасць беларусаў: «А радзімічы... адзін звычай мелі: жыўчы ў лясах, бы звары, елі ўсё нячыстае і брыдкаслоўе было ў іх перад бацькамі і перад нявесткамі, і шлюбю не было ў іх, а ігрышча паміж сёламі. І збіраліся яны на ігрышчы, на скокі, на ўсе бясоўскія забавы, і тут умыкалі жонка сабе... Мелі яны па дзве і па тры жонкі... Такія ж звычай выконваюць і крывічы, і іншыя паганяны, не ведаючы закону божага, бо творца самі сабе закон».

Скажыце, шчыра паклаўшы руку на сэрца, Аляксандр Ісаевіч, ці пісаў бы такое Нестар пра свой народ, пра народ, да якога ён сам належаў? Думаець-

радзімічаў, на працягу стагоддзяў яны захоўвалі самаісты трыб жыцця, мелі сваіх валадароў, сваё войска, канкрэтную тэрыторыю рассялення. Як вядома, ніводная супольнасць не здатна стварыць устойлівага дзяржаўнага ўтварэння без усведамлення свайго этнічнага адзінства. Аб устойлівай моцы этнічнай самасвядомасці сведчаюць сучасныя беларусаў сведчыць той факт, што яшчэ ў другой палове XIX стагоддзя, а калі быць скрупулёзна дакладным, у 1860 годзе, звыш 23 тысяч дарослых жыхароў Віленскай губерні назваліся пры апытанні крывічамі. Надзвычай цікавая інфармацыя для роздуму. А Вы, Аляксандр Ісаевіч, пішаце: «В Литве и Польше белорусы и малороссы признавали себя русскими...». Заадно заўважу: беларусы і ўкраінцы за нявартамы ўвагі ўмяткам

залічваў яе ў дыялекты. Ніхто ніколі не сумняваўся ў самастойным статусе іспанскай, італьянскай і французскай моў, хаця ў іх адна раманская аснова і не меншае падабенства паміж сабою, чым беларускай, украінскай і рускай моў.

Якраз згадаўся мімаходам кінуты Вамі сказ: «искаженный украинский ненародный язык». Хіба гэта так, Аляксандр Ісаевіч? Вы ж самі добра ведаеце, што на гэтай «ненароднай» мове размаўляе некалькі дзесяткаў мільёнаў людзей. Ужо ў сілу толькі гэтай акалічнасці ён не можа быць ненародным. І не «искаженный... немецкими и польскими словами» мова таленавітага ўкраінскага народа, нават у Заходняй Украіне. Вы самі, зноў жа, някэпска ведаеце, што адным са шляхоў развіцця кожнай без выключэння мовы з'яўляецца запазычванне асобных слоў у суседзяў. Так было, так ёсць і так будзе. Калі ўзяць рускую мову, якую Вы, калі меркаваць па Вашых выказваннях, лічыце стэрыльна чыстай, дык невядома ў адносінах да чаго яна чыстая! Менавіта руская мова ў параўнанні з беларускай і ўкраінскай найбольш, калі падыходзіць з Вашай меркай, забруджана «чужароднай» лексікай, напрыклад, фіна-угорскай і цюркскай. Адтуль «і ура, што ў манголаў абазначае бі, сячы, а ў нас воклиць народнай радасці».

Каб пазбегнуць абвінавачвання ў прадурзятасці, звернемся да найбольш аўтарытэтных рускіх навукоўцаў. Этнограф і фальклорыст І. Прыжоў: «Татаршчына адкрыецца, калі гісторыя раскажа нам змену старажытнага рускага адзінства на тую татарскую, якая пакрывала нашых продкаў з галавы да ног: башмак, азія, армяк, зіпун, чадый, кафтан, учкур, башлык, клубук, таф'я, лях і г. д.». Горад Масква, піша І. Прыжоў, паходзіць ад аднайменнай фінскай назвы ракі «Моск-ва», у перакладзе «Мутная рака». Па падліках акалічнасці: называючы іх пайменна, ён упэўнены, што сучаснікі зразумеюць яго, сумненне ўнікае толькі пры ўпамінанні палян, якія пасля захопу Алегам Кіева змянілі сваё найменне. Таму Нестар палічыў неабходным удакладніць: «...і паляне, якіх цяпер завуць русь». Астатнія, як бачым, русію тады не зваліся.

Буіныя племянныя саюзы крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў праіснавалі не менш паўтысячагоддзя. І толькі прадурзятая даследчык, які з той ці іншай прычыны замоўчвае ці свядома скажае гістарычныя факты, можа сцвярджаць, што ў іх за гэты велічэзны прамежак часу не складалася свая матэрыяльная і духоўная культура, звычай, абрады, копае судаводства, мова, адным словам, усё, што ўласціва ўстойлівай пэўнай грамадска-палітычнай супольнасці.

Апалагеты афіцыйнай гістарыяграфіі мову старажытных продкаў беларусаў і ўкраінцаў называюць «асобным моўным дыялектам», бо інакш рушыцца вялікадзяржаўная тэорыя «адзінай старажытнарускай народнасці». Прыём не новы. Яшчэ ў XIX стагоддзі прыхільнікі «адзінай і недзялімай Расіі» мову беларусаў і ўкраінцаў называлі не інакш, як «наречием великорусского языка». Усе славянскія мовы захавалі ў тым ці іншым лексічным аб'ёме праславянскую аснову і таму шмат у чым падобныя. Але гэтае падабенства ні ў якім разе не з'яўляецца падставой для аб'яўлення той ці іншай мовы другой адной ці правінцыяльнай гаворкай. Беларуская мова наўздзіў блізкай з мовамі многіх заходніх славян, напрыклад, са славацкай, з якой яна падобна больш, чым з рускай, але ніхто ніколі не

Станіслаў ЦЯРОХІН,
навуковы супрацоўнік
Інстытута мастацтвазнаўства,
этнографіі і фальклору
АН БССР.

[Заканчэнне будзе.]

ПА ЗВЫЧАЯХ І ЗАКОНАХ ПРОДКАЎ СВАІХ (АДКРЫТЫ ЛІСТ А. І. САЛЖАНЦЫНУ)

на варожыя лагеры. Згодна Вашай этнічнай схемы, насельніцтва княстваў, якое пасля мангольскага нашэсця апынулася ва Урускім улусе Залатой Арды, магутнай дзяржавы сцёпнякоў, стала рускім, а жыхары астатніх усходнеславянскіх земляў у межах новастворанага Вялікага княства Літоўскага трансфармаваліся ў беларусаў і ўкраінцаў.

Дазвольце спытацца, якім чынам магло так атрымацца? Згодна афіцыйным уяўленням, у адных і тых жа палітычных і сацыяльна-эканамічных умовах павінен быў сфарміравацца толькі адзін, а тут раптам выскачылі, бы Піліп з каня, адразу два этнасы. Або возьмем, да прыкладу, стракатае па этнічнаму складу насельніцтва Валыні, Падолля, Кіева і вялізныя сцяпныя абшараў аж да Крыма і вусяя Дона. Яно падобна княствам Уладзіміра-Суздальскай зямлі знаходзілася з 1240 года да 1362 года пад мангольскім прыгнётам, але не стала рускім, захавала сваё ранейшае этнічнае аблічча. Адным словам кажучы, украінская народнасць здолела насуперак навукоўцам-артадоксам сфарміравацца ў супрацьлеглы розных умовах — адна частка ў межах Вялікага княства Літоўскага, другая — у складзе Залатой Арды.

Сама па сабе напрашваецца выснова: беларусы і ўкраінцы яшчэ задоўга да мангольскага нашэсця мелі акрэсленае этнічнае аблічча, асноўныя этнавызначальныя рысы якога ўзыходзяць да племяннага перыяду існавання ўсходніх славян. Такі погляд на этнагенез беларусаў далёка не новы, яго падзялілі, між іншым, шмат якія вядомыя гісторыкі: Паводле У. Перцава, М. Доўнар-Запольскага, Я. Карскага, напрыклад, беларуская народнасць складалася на племяннай аснове крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў, а такія вядомыя гісторыкі, як М. Пагодзін, М. Каяловіч, М. Кастамараў, У. Антановіч, адносілі існаванне беларусаў у перыяд да ўтварэння Кіеўскай дзяржавы.

Сучасны рускі вучоны В. Сядоў на падставе канкрэтных археалагічных матэрыялаў пацвердзіў тэзіс, што фарміраванне некаторых этналінгвістычных асаблівасцей беларусаў адбывалася пры пэўным удзеле балцкага субстрата, пра што, дарэчы, сведчыць і тапаніміка Беларусі.

А цяпер неабходна вярнуцца крыху назад, у той час, калі, па Вашаму сцвярджэнню, існаваў адзіны рускі народ, а па тэрміналогіі артадаксальных гісторыкаў, «адзінай старажытнарускай народнасці».

ца, што не. Для сваіх супляменнікаў летапісец знаходзіць іншыя фарбы: «Паляне жылі асобна і валодалі родамі сваімі... мелі звычай продкаў, ціхі і лагодны, і пачціваць да нявестак сваіх, і да сяцёр, і да матак, і нявесткі да свякрух і дзевараў вялікую пашану мелі. І вясельны звычай мелі яны... Былі яны мудрымі і кемлівымі і называліся палянамі, паляне ў Кіеве і па сённяшні дзень».

Як бачым, яшчэ ў XII стагоддзі Нестар пры характарыстыцы палян выкарыстоўвае прыкметы той устойлівай супольнасці людзей, якую сучасная навука называе этнасам, выразна вылучае іх з агульнай масы ўсходніх славян. Летапісец супрацьпастаўляе палян крывічам і радзімічам, успрымае апошніх як чужародныя і самастойныя супольнасці са сваімі асобнымі і непадобнымі на палянскія традыцыямі, культурай, сваім адметным псіхалагічным складам характару і сваім звычайным правам.

Абагульняючы свой апавяд, ён так і піша: «Бо мелі свае звычаі і законы продкаў сваіх і паданні, кожны меў свой нораў». У наўнаўнасці не што іншае як антытэза: «Мы» — «яны», якая заўсёды выступае ў якасці неадменнай этнавызначальнай прыкметы этнічнай грамадскасці, што ўсведамляе сваё адзінства і выразна адрознівае сябе ад іншых супольнасцяў.

Якія ж тыпы этнасацыяльнай агульнасці прайшлі ў сваім развіцці крывічы, дрыгавічы і радзімічы?

Адным з першых трэба назваць племя — супольнасць родаў, злучаных паміж сабою агульнымі рысамі матэрыяльнай і духоўнай культуры і ўсведамленнем агульнасці паходжання. Племні ўласціва адзінства рэлігійных уяўленняў, абрадаў і наўнасці уласнага імя. Затым ідзе буйное тэрытарыяльна-палітычнае аб'яднанне — племянны саюз. Ва ўсходніх славян яны ўзніклі ў VI — VIII стагоддзях. Паколькі, паводле сучасных навуковых уяўленняў, за племенем непазбежна ідзе народнасць, мы павінны, калі прытрымлівацца законаў элементарнай логікі, паставіць знак роўнасці паміж племянным саюзам і народнасцю. У IX — X стагоддзях крывічы, дрыгавічы і радзімічы, непасрэдна прашчурны беларусаў, мелі гэтак жа, як і паляне, свае ўласныя княжання: «Пасля гэтых братаў (Кій, Шчэк і Хорыў) пачаў іхні род трымаць княжане ў палян... А ў дрыгавічоў сваё... А другое на рацэ Палочце, дзе палачане».

Ужо тады, як бачым, былі закладзены асновы дзяржаўнасці крывічоў, дрыгавічоў і

Ваша прапанова сумеснага пошуку ісціны надае смеласць, рашучасць і маральнае права адкрыта выказаць свае адносіны да выкладзенага Вамі магчымага напрамку далейшага развіцця Расіі і паасобных рэспублік, у прыватнасці Беларусі, якой Вы разам з Украінай прывячылі ажно асобны раздзел «Слова да ўкраінцаў і беларусаў», яго, уласна, аднаго і датычыцца гэты ліст.

Пры чытанні Вашага «Слова да ўкраінцаў і беларусаў» у памяці чамусьці ўсплылі Мандэльштамавае: «Товарищ Сталин, вы большой учёный, в марксизме знаете вы толк, а я, простой советский заключённый, и мне товарищ брянский серый волк». Вы і я? Постаці мала суразмерныя: гранітная глыба пульсуючага згустка думкі і аўтарытэта, што велічна навісае над усімі мацерыкамі зямной кулі, і малюпенская пясчынка на адвечна змрочным дне сусветнага акіяна... Таму не папракае мяне за магчымае празмернае выкарыстанне гістарычных крыніц. Пагадзіцеся, я магу супрацьпаставіць націсу Вашага аўтарытэта толькі канкрэтыя сведчанні нашых прашчурнаў, на якіх Вы пасылаецеся.

Пачнём, ідучы за Вашым прыкладам, з каранёў і возьмем адну толькі праблему, якую Вы з непаздлеглай сумненню ўпэўненасцю выказалі ў сказе: «Да наш народ и разделялся на три ветви лишь по грозной беде монгольской нашествия да польской колонизации... Мы все истекли из драгоценно-

ШТО МАЕМ, НЕ ЗАХОЎВАЕМ?..

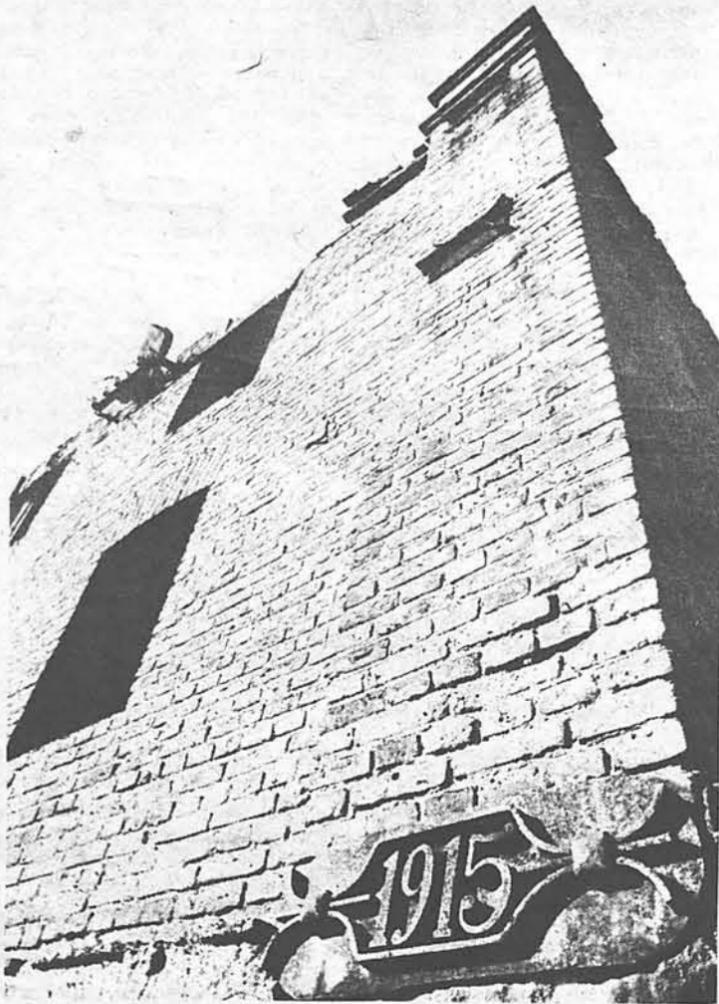
СТАРЫ МЛЫН

Стары млын... Ён ужо не «круціцца-верціцца», як спяваецца ў песні. Глуха шуміць вада, узбіваючы пену пад напалову струхлелым, паўразбураным мастом і быццам злучыцца, што ў яе аднялі радасць круціць вялізныя колы з лопасцямі, якія прыводзілі ў рух млыновыя жорны і пілы, шасцерні ваўначоскі і крупарушкі. Што за мяккую муку вывозілі адсюль сяляне, якія прывязджалі малоць зерне з навакольных, блізкіх і не вельмі, вёсак! Што за дошку атрымліваў цясляр, які дастаўляў на распілоўку бервяно проста з лесу — і абразную, і абгабляваную, і, па жаданню, выбраную ў «чвэрць»: бяры і прыбывай, упрыгожвай дом.

Нічога гэтага больш няма. Жыхары маленькай (шэсць чалавек на сем дамоў) вёсачкі Наваполле, што ў Стаўбцоўскім раёне, не тое каб удзячныя — яны проста шчаслівыя, што і да іх, нарэшце, стала прывязджаць аўталаўка і прывозіць хлеб. Няхай нават адзін раз на тыдзень. Адпаў клопат цягаць боханы на сабе за чатыры з паловай кіламетры — не кожнаму па сіле дарога з такой паклажай ад бліжэйшага магазіна. Праўда, крупы, муку, цукар насіць даводзіцца і цяпер (па талонах аўталаўка з райцэнтра не прывозіць), але гэта хоць не так часта. Горш, калі захварэе хто: да бальніцы ў Засулле 12 кіламетраў — папрабуй дабярэся.

А быў жа час — і аб гэтым жыхары Наваполля любяць успамінаць, — калі хадзіць у тую даль ім і не патрэбна было: праз іх вёску рэгулярна курсіраваў маршрутны аўтобус. За паўгадзіны можна было даехаць да Стоўбцаў. Моцны яшчэ быў драўляны мост цераз Сулу, і жыхары Наваполля мелі сувязь з суседзямі па другі бок ракі. Тыя, у сваю чаргу, былі частымі гасцямі ў іх. І перш за ўсё таму, што працаваў млын.

Усё жыццё тутэйшага насельніцтва, можна сказаць, было звязана з ім. А маленькае Наваполле было абавязана яму і сваім нараджэннем. Тут жылі патомныя млынары, людзі, прыстаўлены да промыслаў, што спадарожнічалі млынарству, а таксама пілавальшчыкі лесу, майстры па дрэву. У 1915 годзе замест драўлянай будовы, якая ці то спархнела, ці то згарэла, быў узведзены будынак з чырвонай цэглы. Хто будоваў — невядома, а што гаспадаром млына быў Мікалай Шанец, людзі ў тутэйшых вёсках памятаюць. Нядрэнны быў чалавек. Дапамагаў, калі ў каго карова ці конь здохнуць, з

партызанамі ў час вайны трымаў сувязь, хлебам іх карміў. Шкада толькі — ужо ў пяцідзiesiąтыя гады яго прызналі кулаком, забралі маёмасць, а самога з сям'ёй некуды саслалі. Больш падрабязна пра гэта можа расказаць яго сын — ён жыве ў Мінску.

Іван Шанец, вядучы інжынер-канструктар аднаго з мінскіх прадпрыемстваў, ахвотна згадзіўся сустрэцца, расказаць пра бацьку, успомніць пра сваё жыццё.

— Я нарадзіўся ў 1934 годзе, калі бацьку ішоў пяты дзесятак, — пачаў Іван Мікалаевіч, — таму пра многія моманты яго жыцця магу гаварыць толькі з яго слоў. Ведаю, што ён скончыў у свой час Пецябургскі ўніверсітэт, працаваў выкладчыкам у Варонежы, быў удзельнікам рэвалюцыйных падзей. Захавалася, напрыклад, пасведчанне аб тым, што ў 1920 годзе бацька служыў кантралёрам Адэскага раённага аддзела Рэбача-Сялянскай інспекцыі Кіеўскай Ваеннай Акрэгі. Пасля грамадзянскай вайны вярнуўся да бацькоў на млын у Наваполле. Працаваў з дзедам, а затым, відаць, сам стаў гаспадаром. І пасля, калі прыйшла Чырвоная Армія, заставаўся там жа. У час вайны дапамагаў партызанам.

Іван Мікалаевіч паказвае даведку: «Выдадзена грамадзяніну Шанец Мікалаю Іванавічу, які жыве ў вёсцы Наваполле Стаўпецкага раёна. Даны грамадзянін аказвае дапамогу

партызанам у справе матэрыяльнага забеспячэння, адначасова з'яўляецца агентам партызанскай разведкі.

Даведка выдана 21 кастрычніка 1943 года».

Невялікі аркуш паперы, злёгка пажаўцелы ад часу, дакумент суровай ваеннай пары... Занадта дарагі ён быў для таго, хто яго захоўваў. Бо калі б ён трапіў у рукі акупантаў, не мінуць бы Мікалаю Іванавічу лютой расправы.

Акрамя гэтай, захаваліся і іншыя даведкі, але яны не дапамаглі. Пасля вайны Мікалая Іванавіча прызнаюць кулаком. Загадалі грузіцца і вывезлі ў Казахстан. Там ён і памёр.

Пазней сям'я вярнулася ў Беларусь. Івану Мікалаевічу дзевяці гадоў, калі ў калгаса струхлелы домік бацькі, каб не даць пабудове разваліцца зусім. Але не могуць раўнадушна глядзець на разбурэнні, запущэнне вёскі і яе вёколіц астатнія жыхары Наваполля. Таму што яшчэ да 1976 года млын працаваў. Дзейнічала і лесапілка, што дало магчымасць рейпрамкамбінату нават адкрыць тут цэх па вырабу мэблі. Цяпер жа за мукой і крупамі трэба ісці ў магазін за некалькі кіламетраў, а каб распілаваць бервяно на дошкі, трэба ехаць яшчэ далей. І не толькі навапольцы — пакутуюць жыхары многіх вёсак.

НА ЗДЫМКАХ: каваны знак захаванай даты нараджэння млына; пазарасталі сцежкі-дарожкі.

Фота А. МІКАЛАЕВА.

САНАТОРЫЙ «ЭСТОНІЯ»

ПРАПАНОЎВАЕ ПУЦЁЎКІ ДЛЯ ЛЮДЗЕЙ З ЗАХВОРАВАННЯМІ КАСЦЕВА-МЫШАЧНАЙ І НЕРВОВАЙ СІСТЭМ НА ЛІСТАПАД І СНЕЖАНЬ 1990 ГОДА.

КОШТ ПУЦЁЎКІ 120 РУБЛЕЎ.

ЗВЯРТАЦА НА АДРАС:

Эстонія, г. Пярну, Ранна пуйэстээ, 5.

тэлефон 4-05-58.

СПОРТ

ДЗЕНЬ НАДЗЕІ, ДЗЕНЬ ТРЫВОГІ

Суровыя законы спорту: дзень на дзень не падобны. І калі зборная СССР па футболе адпраўлялася на адборачны матч першынства Еўропы ў Італію, то мала хто верыў, што нашы спартсмены выстаяць супраць грознага саперніка. Сапраўды, яшчэ добра захоўваецца ў нашай памяці ліпенскі чэмпіянат свету. Там футбалісты СССР не змаглі прайсці нават першы бар'ер — выбылі з барацьбы пасля папярэдніх гульні. А вось італьянцы сталі прызёрамі. Яны захавалі поўнасцю свой састаў. А савецкая каманда цяпер створана нанова, з'явілася шмат дэбютантаў, не хапіла часу, каб правесці сябе ў сустрэчах з моцнымі сапернікамі. Змяніўся і галоўны трэнер.

І тым не менш менавіта італьянцы 3 лістапада ў сябе на полі ледзь-ледзь не прайгралі нашай зборнай. Гульня завяршылася ўнічыю — 0:0. Не дапамог гаспадарам і лепшы ігрок апошняга чэмпіянату свету Скілач. Затое ў савецкай камандзе самых добрых слоў заслужылі маскоўскі дынамавец Ігар Дабравольскі, футбалісты, якія цяпер выступаюць у італьянскіх клубах — кіяўлянін Аляксей Міхайлічэнка і мінчанін Сяргей Алейнікаў.

Кароткае рэзюме трэнера зборнай СССР Анатоля Бышаўца:

— Сяргей Алейнікаў згуляў надзейна і грамадна ў паўабароне. Я папрасіў яго рыхтавацца да наступнага матча — з венграмі. Такія ігракі, як Сяргей, і патрэбны для таго, каб стварыць высокакласную каманду...

А праз дзень у беларускай сталіцы прайшоў першы матч адной восьмай фі-

налу Кубка ўладальнікаў кубкаў еўрапейскіх краін па гандболу. Сустракаліся мінскі СКА і венгерскі клуб «Ваеў-Брамак». Адрозна назавём лік гульні — 28:27 на карысць нашых спартсменаў. Аднак гэты вынік не толькі не прынес задавальнення, але і выклікаў вялікую трывогу.

Так, сапернік вельмі моцны. Трэнер венгерскі клуб савецкі трэнер Валеры Мельнік. Галоўную моц каманды складаюць таксама савецкія спартсмены: Сазанкоў, Жытнікаў, Зубюк. Некалі яны гулялі за шматразовых чэмпіёнаў краіны армейцаў Масквы.

Зусім іншая сітуацыя склалася цяпер у СКА. Пакінуў каманду (і магчыма назаўсёды!) дыскваліфікаваны Аляксандр Тучкін — лепшы нападаючы сусветнага гандбола. Закончылі выступленне некалькі ветэранаў. Моладзь жа пакуль не змагла дастойна замяніць іх... Адным словам, ад нядаўняга клуба, які многія гады безагаворачна ўладарыў ва ўсіх розьгрышах еўрапейскіх турніраў, мала што засталося. І таму выйгрышы ў першым матчы ў венграў з мінімальным лікам дае падставы для песімізму. Дома сапернікі гуляюць заўжды мацней, чым у гасцях. Але, як кажуць, надзея памірае апошняй. Спадзяёмся, што беларускія гандбалісты ў паўторным матчы згуляюць добра і выйдучы ў наступны этап.

Апошняя, але цяпер ужо вельмі прыемная навіна. У Аўстраліі завяршыўся чэмпіянат свету па акадэмічнаму веславанню. Пяць беларускіх спартсменаў абаранялі гонар нашай Радзімы. Асаблівага поспеху дамогся мінчанін С. Кінякін, які трэці раз стаў чэмпіёнам свету.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.